

Vysoká škola aplikované psychologie, s. r. o.

Akademická 409, 411 55 Terezín

Vliv rozvodu rodičů na psychiku a sociální vztahy dítěte
The influence of parents' divorce on the child's psyche and social
relations

Bakalářská práce

Karolína Komárková

2021

PhDr. Diana Jiříštová, Ph.D.

VYSOKÁ ŠKOLA APLIKOVANÉ PSYCHOLOGIE TEREZÍN

Akademická 409, 411 55 Terežín, info@vsaps.cz, www.vsaps.cz

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

akademický rok 2019/2020

Jméno a příjmení studenta:	Karolína Komárková
Studijní program:	Personální a interkulturní management
Název tématu práce v českém jazyce:	Vliv rozvodu rodičů na psychiku a sociální vztahy dítěte
Klíčová slova v českém jazyce:	rodina, dítě, rozvod, příčiny rozvodu, rozvodovost v ČR, sociální vztahy, odloučení, pouto, spory, nevlastní rodič, společná péče
Název tématu v anglickém jazyce:	Influence of parents divorce on the child's psyche and social relations
Klíčová slova v anglickém jazyce:	Family, child, divorce, causes of divorce, divorce rates in the Czech Republic, social relations, separation, bond, dispute, stepparent, joint custody

1.	Zdůvodnění tématu (min. 7 řádků): <p>Téma rozvodu rodičů je v dnešní době velmi aktuálním tématem. Rozvody jsou častější záležitostí oproti dřívějším dobám. V mém případě jsem se za svůj život s dětmi/dospívajícími z rozvedených rodin setkávala denně a chtěla bych se o tuto problematiku více zajímat. Obětí rozvodu je vždy především dítě, a proto bych se chtěla zaměřit především na dopad rozvodu rodičů na budoucí psychický stav dítěte a budoucí zvládání stresových situací a sociálních vztahů dítěte. Také bych se chtěla zaměřit na některé nežádoucí znaky ve výchově dětí po rozvodu.</p>
2.	Formulace problému, který bude v práci řešen (min. 10 řádků): <p>Bakalářská práce se chce zabývat velmi aktuálním tématem, a to rozvodem rodičů a jeho vlivem na psychiku a sociální vazby dítěte. Na začátku práce se zaměřím na pojem rodina, její definice, funkce a typy rodin. V další části práce se zaměřím na vymezení pojmu rozvod, příčiny rozvodu, právní složky rozvodu. Jako důležitou podkapitolu pojmu rozvod chci zařadit statistiky rozvodovosti v ČR a světové rozvodovosti. Další část se bude zaměřovat na výchovu dítěte po rozvodu a dopad rozvodu na dítě z psychologického hlediska. V této kapitole představím některé typy sporů a spolupráce, problematiku nevlastních rodičů a společné péče. Vymezím a porovnáám některé výchovné metody a pokusím se odhalit nežádoucí typy výchovy. V poslední části se budu v práci zabývat psychikou a sociálními vztahy dítěte z rozvedené rodiny.</p>

3.	<p>Cíl práce max. 5 řádků:</p> <p>Cílem mé práce je poukázat na některé nežádoucí faktory při výchově dětí po rozvodu rodičů. Dále rozebrat některé metody vhodné pro výchovu dětí po rozvodu rodičů, aby měli kladný vliv na budoucí psychiku a sociální vztahy dítěte. V podstatě bych chtěla v rámci této práce vymezit vhodné výchovné metody a postupy pro kladný vliv na dítě po nezbytném rozvodu rodičů, pokud to bude možné.</p>
4.	<p>Charakteristika použitých metod:</p> <p>Na začátek mé práce použiji metodu dedukce. To znamená, že z načtené literatury odvodím několik dalších úsudků, a také shromáždím fakta potřebná pro splnění cíle práce.</p> <p>V další části mé práce použiji metodu komparace. Porovnáím různé aspekty této problematiky.</p> <p>V praktické části bakalářské práce použiji v rámci výzkumu formu kvalitativního podrobného rozboru jednotlivých rozhovorů, které uskutečním s pěti až šesti respondenty z rozvedených rodin, s následnou diskusí a srovnáním zjištění. Budu se snažit vystihnout vliv rozvodu na určité aspekty při utváření osobnosti jedince. Také se pokusím vysledovat možné změny, které probíhají v sociálních vztazích jedince během/po rozvodu. Otázky k respondentům budu směřovat především na jejich pohledy a názory na výchovu ze strany jejich rozvedených rodičů, popřípadě jaké nežádoucí faktory při výchově zažili, a jaké změny ve výchově by případně doporučili. Dále se budu dotazovat na jejich pocity během a po rozvodu, jaký mají vlastní pohled na změny v jejich chování, jednání a prožívání z psychologického hlediska. Následně porovnáím zjištění z jednotlivých rozhovorů.</p>
5.	<p>Struktura práce, pracovní rozčlenění kapitol (podkapitol): teoretická a praktická část</p> <p>Anotace Úvod 1. Teoretická část 1.1 Rodina 1.1.1 Typy rodiny 1.1.2 Funkce rodiny 1.2 Rozvod 1.2.1 Příčiny rozvodu 1.2.2 Právní složka rozvodu 1.2.3 Rozvodovost v ČR 1.3 Výchova a dopad rozvodu z psychologického hlediska na dítě 1.3.1 Spory a spolupráce rodičů 1.3.2 Nevlastní rodiče a společná péče 1.3.2.1 Fenomén nevlastní matky 1.3.3 Obavy dětí z rozvodu rodičů</p>

	<p>1.3.4 Psychika dítěte z rozvedené rodiny 1.3.5 Prožívání rozvodu dítěte v jednotlivých vývojových obdobích 1.3.6 Sociální vztahy dítěte 2. Praktická část 2.1 Rozhovor č. 1 2.2 Rozhovor č. 2 2.3 Rozhovor č. 3 2.4 Rozhovor č. 4 2.5 Rozhovor č. 5 Závěr Seznam použité literatury</p>
6.	<p>Odborná literatura – seznam vybrané literatury k jednotlivým kapitolám teoretické a praktické části (min. 20 titulů, 3 recenzované časopisy, 3 zahraniční zdroje, případně internetové odkazy):</p> <p>BRADSHAW, John. <i>Návrat domů: jak pečovat o své vnitřní dítě</i>. Vydání druhé, v Portálu první, revidované. Přeložil Augustin HEBELKA. Praha: Portál, 2018. Spektrum (Portál). ISBN 978-80-262-1322-2.</p> <p>EVERETT, Craig a Sandra Volgy EVERETT. <i>Zdravý rozvod pro rodiče i děti</i>. Praha: Talpress, 2000. ISBN 80-7197-169-3.</p> <p>HARTL, Pavel a Helena HARTLOVÁ. <i>Velký psychologický slovník</i>. Ilustroval Karel NEPRAŠ. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-686-5.</p> <p>JANDOUREK, Jan. <i>Sociologický slovník</i>. Vyd. 2. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-269-0.</p> <p>KELLER, Jan. <i>Nedomyšlená společnost</i>. Vyd. 4. Brno: Doplněk, 2003. ISBN 80-72-39-091-0.</p> <p>KRAUS, Blahoslav. <i>Základy sociální pedagogiky</i>. Vyd. 2. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0643-9.</p> <p>KRAUS, Blahoslav a Věra POLÁČKOVÁ. <i>Člověk - prostředí - výchova: k otázkám sociální pedagogiky</i>. Brno: Paido, 2001. ISBN 8073150042.</p> <p>MATĚJČEK, Zdeněk a Zdeněk DYTRYCH. <i>Krizové situace v rodině očima dítěte</i>. Praha: Grada, 2002. Pro rodiče. ISBN 80-247-0332-7.</p> <p>MATĚJČEK, Zdeněk. <i>O rodině vlastní, nevlastní a náhradní</i>. Praha: Portál, 1994. Rádci pro rodiče a vychovatele. ISBN 80-85282-83-6.</p> <p>MATOUŠEK, Oldřich. <i>Děti a rodiče v rozvodu: manuál pro zúčastněné profesionály a rodiny</i>. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0968-3</p> <p>MATOUŠEK, Oldřich a Hana PAZLAROVÁ. <i>Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny: v kontextu plánování péče</i>. 2., rozš. vyd. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0522-7.</p>

MINUCHIN, Salvador. *Rodina a rodinná terapie*. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0371-1.

MOŽNÝ, Ivo. *Rodina a společnost. 2.*, upr. vyd. Ilustroval Vladimír JIRÁNEK. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2008. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 978-80-86429-87-8.

NOVÁK, Daniel, Markéta NOVÁKOVÁ a Eduard BAKALÁŘ. *Průvodce rozvodem pro všechny zúčastněné*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1996. ISBN 80-7106-157-3.

PELIKÁN, Jiří. *Pomáhat být: otevřené otázky teorie provázející výchovy*. Praha: Karolinum, 2002. Acta Universitatis Carolinae. ISBN 80-246-0345-4.

PREKOP, J. *Jak být dobrým rodičem*. Praha: Grada, 2008.

PROCHÁZKA, Miroslav. *Sociální pedagogika*. Praha: Grada, 2012. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-3470-5.

SMITH, Heather. *Děti a rozvod*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-906-2.

SOBOTKOVÁ, Irena. *Psychologie rodiny. 2.*, přeprac. vyd. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-250-8.

SVOBODA, Mojmír, Dana KREJČÍŘOVÁ a Marie VÁGNEROVÁ. *Psychodiagnostika dětí a dospívajících*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-566-0.

ŠMÍD, Ondřej a Renáta ŠÍNOVÁ. *Rozvod manželství*. Praha: Leges, 2013. Teoretik. ISBN 9788087576663.

ŠPAŇHELOVÁ, I., 2010. *Dítě a rozvod rodičů*. Praha: Grada. 184. s. ISBN 978-80-247-3181-0

TEYBER, Edward. *Děti a rozvod: [jak pomoci dětem vyrovnat se s rozvodem rodičů]*. Praha: Návrat domů, c2007. ISBN 978-80-7255-163-7.

TRÁVNÍČEK, Milan. *Střídavá péče*. V Praze: C.H. Beck, 2015. Beckova edice právní instituty. ISBN 9788074005961.

ZELEŇÁKOVÁ, Š. *Rozvod a jeho dopad na děti v adolescentním věku*. Bc práce, MU, PDF. Brno 2007.

Psychologie a její kontexty, ISSN 1805-9023

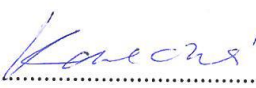
E-psychologie - časopis

Souhlas vedoucího práce

Jméno vedoucího: PhDr. Diana Černohorská-Jiříštová, Ph. D.

Podpis: dne: 6.3.2020

Souhlas prorektorky pro pedagogickou a vzdělávací činnost

Podpis: dne: 6.12.2019

Prohlašuji, že odevzdanou práci na téma „Vliv rozvodu rodičů na psychiku a sociální vztahy dítěte“ jsem vypracovala samostatně, s použitím uvedené literatury a práci jsem neodevzdala na žádné jiné škole k získání atestace.

V Terezíně dne 23.4.2021

Poděkování

Děkuji vedoucí práce PhDr. Dianě Jiříštové, Ph.D. za cenné rady, připomínky, komentáře, vedení a laskavou pomoc při zpracování této bakalářské práce.

ANOTACE

Cílem bakalářské práce je poukázat na některé nežádoucí faktory při výchově dětí po rozvodu rodičů. Dále rozebrat některé metody vhodné pro výchovu dětí po rozvodu rodičů, aby měli kladný vliv na budoucí psychiku a sociální vztahy dítěte. V podstatě bych chtěla v rámci této práce vymezit vhodné výchovné metody a postupy pro kladný vliv na dítě po nezbytném rozvodu rodičů, pokud to bude možné.

Klíčová slova:

rodina, dítě, rozvod, příčiny rozvodu, rozvodovost, sociální vztahy, spory, nevlastní rodič, společná péče

ANNOTATION

The aim of the yearwork is to highlight some undesirable factors in the education of children after the divorce of parents. Further disassemble some methods suitable for raising children after the divorce of parents to have a positive influence on the future psyche and social relations of the child. In essence, as part of this work, I would like to define appropriate educational methods and procedures for a positive effect on the child after the necessary divorce of the parents, if this is possible.

Key words:

family, child, divorce, causes of divorce, divorce, social relations, dispute, stepparent, joint custody

Obsah

Úvod	1
1 Rodina	3
1.1 Typy rodiny	4
1.2 Funkce rodiny	5
2 Rozvod	6
2.1 Příčiny rozvodu.....	7
2.2 Rozvodovost v ČR.....	8
3 Výchova a dopad rozvodu na dítě z psychologického hlediska.....	10
3.1 Spory a spolupráce rodičů	12
3.2 Společná a střídavá péče.....	13
3.3 Nevlastní rodiče	15
3.3.1 Fenomén nevlastní matky.....	17
3.4 Obavy dětí z rozvodu rodičů	17
3.5 Psychika dítěte z rozvedené rodiny	18
3.6 Prožívání rozvodu dítěte v jednotlivých vývojových obdobích	20
4 Praktická část	21
4.1 Cíl výzkumného šetření	21
4.2 Metodologie výzkumného šetření	21
4.3 Zkoumaný vzorek	21
4.4 Kazuistiky	23
4.4.1 Kazuistika č.1 - Tamara	23
4.4.2 Kazuistika č.2 - Dominik	26
4.4.3 Kazuistika č.3 - Lucie.....	28
4.4.4 Kazuistika č.4 - Matyáš	30
4.4.5 Kazuistika č.5 - Marek	32
4.5 Grafické zpracování získaných výsledků z dotazníků.....	36

4.6	Závěrečné shrnutí výzkumného šetření	50
5	Závěr	54
6	Seznam použité literatury.....	57
7	Seznam tabulek a grafů.....	59

Úvod

Téma rozvodu rodičů je v dnešní době velmi aktuálním tématem. Rozvody jsou častější záležitostmi oproti dřívějším dobám. Průměrné manželství v Česku trvá přibližně 13 let a rozpadne se téměř každé druhé manželství. Nesmíme opomenout, že s přibýváním rozvodů zároveň klesá i sňatečnost, pak tedy můžeme hovořit i o rozchodovosti. Důvodů pro rozvod/rozchod je hned několik, ať už se jedná o rozdílné názory nebo zájmy, nevěru, hádky a konflikty, anebo alkoholismus, toxikomanie, domácí násilí, lhostejnost k rodině. Láska, blízkost a pochopení náhle vyprchá a místo toho nastoupí zlost a nenávist. Velmi často se stává, že manželé jsou tolik naplněni svou zlobou a nenávistí, že si ani neuvědomují, že se rozvod nedotýká pouze jich, ale jsou to právě děti, kterých se jejich rozvod dotýká nejvíce. Mezi projevy, které dítě může po rozvodu získat, patří zhoršení v chování i ve škole (časté útěky, školní neprospěch, zhoršené známky z chování, drobné krádeže, vandalismus, nedovolené pití alkoholu a kouření apod.), psychosomatické potíže, zamlklost či izolovanost, lhostejnost nebo naopak příliš velká iniciativa. Tím jsem právě shrnula projevy krátkodobé. V mé práci bych se však ráda zaměřila na dlouhodobé projevy u dětí po rozvodu, které se projeví až v jejich dospívání či dospělosti.

Rozvodovost procentuálně neustále stoupá. Už jen v mém případě jsem se za svůj život s dětmi/dospívajícími z rozvedených rodin setkávala denně a chtěla bych se o tuto problematiku více zajímat. Obětí rozvodu je vždy především dítě, a proto bych se chtěla zaměřit především na dopad rozvodu rodičů na budoucí psychický stav dítěte a budoucí zvládání stresových situací a sociálních vztahů dítěte. Také se pokusím zaměřit na některé nežádoucí znaky ve výchově dětí po rozvodu.

Bakalářská práce se tedy celkově zabývá velmi aktuálním tématem, a to rozvodem rodičů a jeho vlivem na psychiku a sociální vazby dítěte. Bude rozdělena na dvě části: teoretickou a praktickou. Teoretická část je rozdělena na tři kapitoly. V první kapitole práce se zaměřím na pojem rodina, její definice, funkce a typy rodin. Ve druhé kapitole práce se zaměřím na vymezení pojmu rozvod a příčiny rozvodu. Jako důležitou podkapitolu pojmu rozvod zařazuji do práce statistiku rozvodovosti v ČR. Další část se bude zaměřovat na výchovu dítěte po rozvodu a dopad rozvodu na dítě z psychologického hlediska. V této kapitole představím některé typy sporů a spolupráce, problematiku nevlastních rodičů a společné péče. Vymezím a

porovnáám některé výchovné metody a pokusím se odhalit nežádoucí typy výchovy. V poslední části se budu v práci zabývat psychikou a sociálními vztahy dítěte z rozvedené rodiny.

V praktické části se budu zabývat vybranými pěti respondenty z mého okolí, se kterými je tato problematika úzce spjata. Každému z nich položím několik otázek, rozhovory si s jejich svolením nahraji a vytvářím z rozhovorů jednotlivé kazuistiky. Do praktické části také zařadím výsledky dotazníku, který jsem vytvořila na webových stránkách. Odpovědi zde budou od celkem 50 respondentů. Otázky budu směřovat k zjištění možných negativních psychických jevů u dítěte po rozvodu a některé nežádoucí výchovné styly ze strany rodičů. Ze získaných výpovědí se tedy pokusím vymezit určité návrhy na výchovné postupy, které by mohli pomoci rodičům i dětem lépe zvládnout složitou situaci.

1 Rodina

Pokud si vezmeme pojem rodina z obecného hlediska, je rodina malá, primární skupina, do které se dítě narodí. Členy rodiny pojí pevné příbuzenské vztahy, které vznikají manželstvím, pokrevním příbuzenstvím nebo adopcí. Vztahy mezi členy jsou neformální a založené na emocionalitě. Jelikož jsou v rodině neformální vztahy, můžeme být přirození a v ideálním případě jsme přijímáni takoví, jací skutečně jsme. Rodina společně obvykle sdílí domácnost, žije pod jednou střechou. Rodinní příslušníci se o sebe vzájemně starají a spolupracují spolu, starají se o výchovu a výživu svých dětí. (Možný, 2006)

Základní úlohou rodiny je reprodukce, avšak udržení rodu. Rodina by správně měla dítěti poskytovat péči, lásku a pocit bezpečí a jistoty. Dítě je od narození bezbranné a postupem času se učí a vyvíjí. Rodina má tedy povinnost utvářet pro dítě zázemí, být tu vždy pro něj a dávat mu možnost mít se kam vracet. Zázemí většinou umožňuje dítěti, aby prožilo šťastné dětství, mládí i dospívání. Pokud v rodině vše funguje tak jak má, dítě se rádo vrací do rodiny, cítí zde opravdový domov, je ke svým rodičům upřímné, opětuje jim jejich lásku a nikdy se necítí osamělé. (Možný, 2006)

Rodina má vždy na jedince v rámci socializace největší vliv, jelikož jedinec má v rodině největší vzor a získává od rodiny základní vzorce svého chování. Od narození dítě své rodinné příslušníky napodobuje a ztotožňuje se s nimi. Není neobvyklé, že v budoucím životě jedinec vyhledává a navazuje obdobné vztahy, jaké měl ve vlastní rodině a mezi kterými od dětství žil. (Matějček, 1994)

Přesně definovat rodinu je velmi složité, jednak z toho důvodu, že můžeme rodinu definovat z různých hledisek vyplývajících z jednotlivých oborů např.: psychologie, sociologie, pedagogiky, práva atd. Dále se budu zabývat rodinou pouze z psychologického hlediska, v psychologii se definice rodiny liší přístupem zkoumání a názorem jednotlivých autorů. Psychologický slovník definuje rodinu jako „*společenskou skupinu spojenou manželstvím nebo pokrevními vztahy, odpovědností a vzájemnou pomocí*“. V dnešní době však musíme předpokládat, že neustále stoupá počet rodičů, kteří nevstupují do manželství. I přesto považujeme muže a ženu se společnou domácností a společnou výchovou dětí za rodinu. (Možný, 2006)

1.1 Typy rodiny

Rodinu považujeme za základní jednotku společnosti, je to společenství udržované citovou vazbou, může mít různou strukturu a různé funkce. Rozlišujeme několik typů rodin:

- Nukleární - základní typ rodiny, jaderná rodina, kterou tvoří oba manželé (rodiče – matka a otec) společně s jedním či více dětmi
- Širší – jedná se o velice početnou skupinu, kterou svazují pokrevní pouta, rodinné tradice, zvyky, postoje rysy a jazyk. Do rodiny širší, oproti nukleární rodině, zahrnujeme i prarodiče, strýce, tety, bratrance, sestřenice atd.
- Úplná – v podstatě stejný typ rodiny jako nukleární rodina. Výhodou úplně rodiny je fakt, že pokud rodina dobře funguje, vidí potomek vzorce chování obou rodičů.
- Neúplná – jedná se o rodinu, v níž chybí jeden z rodičů, může to být z důvodu rozvodu manželství, rozchodu rodičů či úmrtí jednoho z rodičů. (Jandourek, 2001)

Rodinu dále můžeme rozdělit podle schopnosti řešení problémů, emocionálního klimatu v rodině a schopnosti vyrovnávání vztahů, a to na rodinu:

- Funkční – jedná se o rodinu, která úspěšně řeší veškeré problémy, je v ní příznivé, pozitivní emocionální klima. V takové rodině dochází ke stálému vyrovnávání vztahů v souladu s životním cyklem jejích členů. Pojem funkční rodina v podstatě nahrazuje dřívější termín zdravá rodina, avšak zdraví rodiny a jejích členů lze těžko definovat.
- Dysfunkční – jedná se o rodinu, v níž je narušena komunikace a vztahy, kdy si členové rodiny nedokážou být blízcí, navzájem se otevřít a svěřovat se. V takové rodině se často stává, že se u členů rodiny rozvine symptomatické chování (např.: jeden ze členů je označen za problematického, nemocného).
- Nefunkční – jedná se o rodinu, která naprosto selhává v základních funkcích rodiny, nezajišťuje výchovu dětí, nezajišťuje pocit bezpečí jejím členům ani rodině jako celku. (Procházka, 2012)

Rodina je sociální systém, který se vyvíjí už od samého počátku, pokud budeme chtít rodinu rozdělit vzhledem k historickému vývoji rodiny, můžeme uvést:

- Praveká rodina – v této etapě žili lidé v pokrevně spřízněných skupinách neboli klanech. Jedná se o nejmenší jednotku společnosti a z počátku měla vedoucí postavení žena. Praveká rodina je malá, početně stabilizovaná a s malou mírou porodnosti.
- Starověká rodina – společnost byla organizována podle širokých rodů, kdy byla rodině striktně patriarchální, typickým znakem pro starověkou rodinu bylo časté odkládání a zavrhování novorozenců. Mužské a ženské role byly razantně rozdělovány, pro ženy to znamenalo omezená práva.
- Středověká rodina – žije převážně na venkově a soustřeďuje se na zemědělství, stává se výrobní jednotkou, typické je soužití širších rodin a více generací. Středověká rodina je stále patriarchální.
- Současná/moderní rodina – v dnešní době je vyžadována úplná rovnost mužů i žen, také aby volba partnera záležela pouze na citové náklonnosti. Patriarchální rodina postupně upadá a vazby ekonomické se nahrazují citovými. Moderní rodinu ovlivňuje především emancipace žen, urbanizace, industrializace, stěhování rodin do měst. V této době již není raritou, aby byl muž jediný živitel rodiny, jako tomu bylo dříve. (Matoušek, Pazlarová, 2014)

1.2 Funkce rodiny

Funkcemi rodiny se zabývá řada autorů, avšak většinou se samotné rozdělení od sebe vzájemně moc neliší. Rodina spravuje mnoho funkcí, fungující rodina zajišťuje péči o své děti, o jejich zdraví, zabezpečuje je jak finančně, tak psychickou podporou a oporou, a hlavně působí na jejich plnohodnotný vývoj. V této práci použiji rozdělení podle Krause:

- **Biologicko-reprodukční funkce** – tato funkce má velký význam nejen pro společnost, ale i pro jednotlivé členy rodiny. Společnost pro svůj viditelný rozvoj požaduje stabilní reprodukční základnu. V zájmu společnosti v podstatě je, aby se rodil takový počet dětí, který tyto vyhlídky naplní.
- **Sociálně – ekonomická funkce** – tato funkce pojímá rodinu jako důležitou část v ekonomickém rozvoji samotné společnosti. Členové rodiny se totiž podílejí na výrobní i nevýrobní sféře ve výkonu jistého povolání. Současně s tím se rodina jako taková stává spotřebitelem, na kterém je trh do určité míry závislý. Na základě

zjištěných informací je jisté, že se mohou projevovat i některé poruchy ekonomické funkce, které se projevují např.: v hmotném nedostatku rodin. V dnešní době tento fakt může ovlivnit důsledek nezaměstnanosti a také zvyšování nákladů.

- **Ochranná funkce** – jedná se o funkci, která zajišťuje základní a sekundární životní potřeby nejen dětí, ale všech rodinných příslušníků. Mezi tyto potřeby patří především zajištění zázemí pro dítě, uchování pocitu bezpečí, lásky, pochopení a opory, finanční a psychické podpory.
- **Sociálně – výchovná funkce** – tato funkce pojednává o rodině jako o prvotní sociální skupině, která děti učí adaptaci na život, ztotožňovat se a osvojovat si základní návyky a styly chování přijatelné pro společnost. Zásadním úkolem procesu socializace v rodině je příprava dětí, mladistvých a dospívajících na vstup a schopnost fungovat v praktickém životě. (Kraus, 2014)

2 Rozvod

„Jedná se o ukončení manželství rozhodnutím soudu. Soud může manželství na návrh některého z manželů rozvést, jsou-li vztahy mezi manžely tak vážně rozvráceny, že manželství nemůže plnit svůj společenský účel. Při rozhodování o rozvodu musí soud přihlížet zejména k zájmům nezletilých dětí.“ (BEZPLATNÁ PRÁVNÍ PORADNA. Online Dostupné z: <http://www.bezplatnapravniporadna.cz/online-zdarma/ruzne/pravnicko-slovník/8912-rozvod-definicevysvetleni-co-je-to-rozvod-z-pravniho-hlediska.html>). C 2009-2014.) - pod čáru

O ukončení manželského soužití rozhoduje soud. Zpravidla rozlišujeme tři stadia. Prvním stadiem rozvodu je neschopnost manželů řešit vzájemné postupně narůstající konflikty a spory mezi sebou, nedokážou utvářet kompromisy, které jsou pro fungující vztah velice důležité. Mezi nejčastější příčiny rozvodu patří rozdílné zájmy, názory, alkoholismus nebo jiná závislost, dále nevěra, sexuální neshody, nezájem jednoho z partnerů o rodinu, ale také finanční problémy. Druhé stadium rozvodu se projevuje manželským rozvratem, většinou dlouhodobým. Posledním stadiem rozvodu jako takového je ukončení manželství právní cestou. Po rozvodu následuje ve většině případů psychická dekompenzace, sukcesivní neboli postupná monogamie a psychická traumata. Pro jedince, který si prochází nebo prošel rozvodem, anebo

rozpadem manželského vztahu, je daná situace zásadní a intenzivní životní událostí, jež si bude ve svém nitru držet pravděpodobně po zbytek života. (Teyber, 2007)

Nicméně rozvod se nedotýká pouze manželů, kteří se rozvádí, ale i jejich potomků. Častokrát se stává, že si rodiče neuvědomují, jak silný dopad a vliv to může mít na budoucí kvalitu života a způsob chování jejich dítěte. Děti vnímají rozvod vlastních rodičů velmi intenzivně, a to mnoho rodičů neumí efektivně řešit. Tuto problematiku rozvedu více ve třetí kapitole této práce. (Teyber, 2007)

2.1 Příčiny rozvodu

Důvodů pro rozpad manželství existuje nespočet, avšak některé příčiny se vyskytují častěji nežli jiné. Průměr trvání manželství nedosahuje ani deseti let a vztahy partnerů, kteří se nevzali, trvají ještě kratší dobu. Kvůli této skutečnosti se navyšuje počet dětí prožívajících rozvod rodičů. Obecně si děti problémy v rodině dobře uvědomují, ale ne vždy dokážou rozeznat jejich příčinu. (Zeleňáková, 2007)

Rozvod není snadná životní situace pro nikoho z rodiny, nese s sebou velkou psychickou zátěž. Pokud se oba manželé rozhodnou pro rozvod, pravděpodobně nenalézají jiné reálné východisko z jejich problémů. Každý z partnerů po rozvodu je nucen odejít od toho druhého, tedy hledat si nové bydlení; adaptovat se na nové sociální prostředí; budovat si částečně novou identitu, ve které už nebude figurovat bývalý partner; a spořádat vztahy v rodině a mezi přáteli. Velký problém přichází při organizování své práce a organizování času vyhrazeného pro navštěvování společných dětí. (Zeleňáková, 2007)

Mezi nejčastější důvody rozvodu uvádíme přehnané očekávání od svého partnera, které nenaplnuje. Dalším častým důvodem je zanedbávání vlastních koníčků a zájmů, kdy někteří partneři mají tendenci stavět do popředí hlavně zájmy svého manžela a dětí a na sebe samotné si už nenajdou čas. Od toho pak očekávají určitou emocionální oporu, kterou ale od druhé polovičky nedostávají. S takovou situací se obecně setkáváme spíše u žen, mnoho mužů nepřikládá emocionální stránce vztahu takovou váhu jako ženy. Pokud tedy hovoříme o rozvodu, jehož příčiny zahrnují určitým způsobem emoce a city, pravděpodobně podává žádost o rozvod žena. (Zeleňáková, 2007)

Spousta výzkumů, které se zabývaly problematikou rozvodů, značí skutečnost, že ženy bývají v manželství méně spokojené nežli muži. Proto spíše ženy zůstávají na pozici hlavního iniciátora rozvodu. Mnohdy se také setkáváme s manželstvími, které se rozpadnou kvůli příliš rozdílným povahám a názorům. Jako dalším častým důvodem rozvodu, který je typičtější spíše pro muže, je nutno uvést nevěru. Muži mají tendenci hledat po několika letech manželství o několik let mladší partnerku, kvůli které v některých případech nakonec opustí svou rodinu a začnou s ní nový život. Obvyklou příčinou rozvodu může být i velká lhostejnost vůči rodině ze strany jednoho z partnerů nebo problémy v sexuální stránce vztahu, neplodnost partnera a žárlivost. Za vážnějšími důvody k rozvodu považují agresivitu vůči členům rodiny a veškeré stupně domácího násilí; alkoholismus, toxikomanii, gamblerství a další druhy závislostí. (Zeleňáková, 2007)

Pokud k rozvodu dochází po dvaceti a více letech manželství je mnohdy spojovaný se ztrátou společného smyslu života, po odchodu dětí z domova mohou manželé přijít o společnou řeč. Většinu svého manželství věnovali dětem, žili tu hlavně pro ně, a proto po jejich osamostatnění zjistí, že bez nich nedokážou dostatečně uspokojit potřebu náklonnosti a vzájemného souznění. (Zeleňáková, 2007)

2.2 Rozvodovost v ČR

Do své práce také zařadím některé statistiky z rozvodovosti v České republice, které jsem si dohledala na stránkách Českého statistického úřadu. Rozhodla jsem se rozvodovost znázornit v tabulce a začít od roku 1998. Vzhledem k mému překvapení se rozvodovost v ČR od roku 1998 do roku 2018 snížila o cca osm tisíc rozvodů za rok a podíl rozvedených manželství s nezletilými dětmi se snížil o 8,5 %. I průměrná délka manželství stoupla o 2,4 roku.

1.8. 1998 Novelizace zákona rozvodů sezdaných páru s nezletilými dětmi – 99 o 10 k míň

Rok	Počet rozvodů	Průměrná délka trvání manželství (v letech)	Podíl rozvedených manželství s nezletilými dětmi
1998	32 363	10,8	66,9
1999	23 657	10,8	59,9

2000	29 704	11	64,2
2001	31 586	11,3	65,1
2002	31 758	11,5	64,3
2003	32 824	11,8	63,1
2004	33 060	11,9	62,9
2005	31 288	12,2	61,4
2006	31 415	12	60,5
2007	31 129	12,3	59,1
2008	31 300	12,3	58,1
2009	29 133	12,5	57,8
2010	30 783	12,7	57,3
2011	28 113	12,9	56,3
2012	26 402	12,8	57,5
2013	27 895	13	57,1
2014	26 764	13,1	56,8
2015	26 083	13	57,5
2016	24 996	13,1	58,9
2017	25 755	13,2	59
2018	24 313	13,4	58,4

(Zdroj: webové stránky českého statistického úřadu - www.czso.cz)

V tomto případě je také nutno vyzdvihnout fakt, že v posledních uplynulých letech klesla spolu s rozvodovostí zároveň i sňatečnost (uzavírání sňatků), tudíž bychom mohli hovořit nejen o rozvodovosti ale i rozchodovosti. Počet rozvodů sice v posledních letech opět klesá, a přesto současně klesá počet sňatků. Nemůžeme tedy říct, že se tato situace obecně zlepšuje.

3 Výchova a dopad rozvodu na dítě z psychologického hlediska

Definici výchovy najdeme v české i zahraniční literatuře nespočet. J. Pelikán (2002) přináší jednu z nejpřesnějších definic tohoto pojmu: „*Výchovu ... chápeme jako proces záměrného působení na osobnost člověka s cílem dosáhnout pozitivních změn v jejím vývoji. ... vedle přímého pedagogického působení jde především o vytváření podmínek a prostoru pro samostatný a osobitý rozvoj každého jedince v souladu s jeho individuálními předpoklady ...*“.

Každé dítě je jedinečná a individuální lidská bytost, z čehož vyplývá různorodost mezi postoji, reakcemi, náladami, způsoby prožívání a vzorci chování. Přesto mají děti po rozvodu jedno společné. Rozvodová situace v rodině je pro ně velmi intenzivním emocionálním zážitkem, po kterém se pravděpodobně dříve nebo později objeví nějaké negativní reakce, které se liší právě individualitou každého dítěte. (Prekop, 2008)

Rodiče často tyto dětské náznaky špatného snášení rozvodu přehlížejí a nepřikládají jim tak důležitou váhu. Paradoxně většinou posílají děti se „uklidnit“, než aby jim věnovali větší pozornost a porozumění, o kterou děti svým chováním žadoní. S takovými symptomy se setkáváme ve větší míře u zralejších dětí nežli u menších dětí. V mnohých případech si rodiče neuvědomují své neefektivní chování a jednání s dítětem, které může způsobit např.: regresi. Často psychický stav svého dítěte nevnímají nebo záměrně přehlížejí, čímž si velmi zahrávají s už tak křehkou psychikou dítěte. Někteří rodiče zastávají názor, že jsou děti natolik adaptabilní a odolní, že jim rozvodová krize nijak zvlášť neublíží. Snaží se urovnat si především své trápení s rozvodem, a tak na útrapy svých dětí až tolik nemyslí. (Matějček, 1994)

Pokud se manželé rozhodnou pro rozvod, měli by svým dětem vysvětlit, z jakého důvodu se rozvádějí, zvláště je potřeba dětem důrazně vysvětlit, že nejsou příčinou rozvodu oni, ale například to, že si už mezi sebou nadále nerozumí. Velmi často se stává, že rodiče nechají dítě na pochybách, a to si pak klade otázky. (Co když se rodiče nemají rádi kvůli mně? Co když jsem moc zlobil?) V mnohých případech si dítě myslí, že je to jeho vina. Tyto dětské myšlenky mohou vést k projevení smutku, následné zlosti, což může vyústit až k agresi pasivní i aktivní. Dítě často zavaluje smutek, který mu zabraňuje v soustředění se na jiné, okolní věci a plně se do svého velkého smutku ponořuje, až se jím nechá zcela pohltit. Kvůli smutku se můžou dítěti zhoršit i výsledky ve škole a někteří jedinci se tím mohou dostat i do konfliktu s učiteli. Nejhorší okamžik však nastává ve chvíli, kdy je dítě ve svém problému samo. Pokud rodiče nejsou pro smutek svého dítěte empatictí, nemají pro něj pochopení a nesdílí ho s nimi, mají pak děti

tendenci trpět pocity osamělosti a méněcennosti, uzavřou se do sebe a nemají zájem o jakoukoli komunikaci se svým okolím. S tím vším jde ruku v ruce i snížené sebevědomí, dítě si nevěří a má pocit, že vše, co udělá, bude špatně. Postupně pak upadá do deprese, ve které může nakonec i strnout. Celý tento proces může trvat rok i déle, což může zapříčinit zástavu bio-psycho-sociálního vývoje, nebo dokonce regresi. (Matějček, 1994)

Při rozvodu s nezletilými dětmi je vždy důležité nepřehlížet dětské pocity viny, strachu a úzkosti, ale snažit se mu celou situaci co nejlépe vysvětlit, a tím zabránit dalším možným projevům deprese a smutku. Je jasné, že i po správném vysvětlení smutek v dítěti přetrvává, to však patří k procesu vyrovnání se s danou situací. Pokud je dítěti dostatečně zdůrazněno, že není příčinou rozvodu, a že ho rodiče nadevše milují, budou nežádoucí reakce dětí postupně polevovat, a nakonec ustoupí úplně. (Matějček, 1994)

Dopady rozvodové situace na dítě

Mnozí rodiče si to neuvědomují, ale rozvod má na dítě nemalý vliv, obzvlášť pokud je to v období dospívání. Dítěti chybí jeden rodičovský vzor (většinou je to otec) a také většinou dochází k tomu, že každý rodič „štvě“ dítě proti tomu druhému (no jo, takový byl i otec, kdyby ten nedělal to a ta tohle...) nebo si ho dokonce kupuje (dítě přijede od otce v novém oblečení...)

Některé děti reagují na rozvod tím, že se uzavřou do sebe a nedávají na sobě nic znát, což rodiče komentují buď slovy „je na to ještě moc malý, on takový prostě je apod.“, jiné naopak zase reagují zvýšenou agresí a aktivitou, což je ovšem zase důkazem „zlobení“, opak ale může být pravdou. Dítě si z rozvodu odnáší mnohem více než by se mohlo zdát, rozchod rodičů si sebou bere do dospělého života, ve kterém může mít například problém navázat plnohodnotný vztah k druhému pohlaví, problémy s důvěrou nebo strach, že přece musí něco pokazit, jako se to stalo jeho rodičům.

Dalším problémem je i to, že dítě nevidí, jak se v rodině chová druhé pohlaví, pokud kluk zůstane u matky, tak oboje funkce rodičů zastává jeho matka (případně její nový partner, který nemusí dítě přijmout a může k němu mít dokonce i nepřátelský vztah) a on tudíž přesně neví, jak by se v budoucnosti měl chovat on.

V neposlední řadě si dítě vstřebané poznatky ze svého dětství uchovává, aby je pak mohlo předat svým vlastním dětem, s čímž bude mít taktéž problém. (Novák a spol., 1996)

Syndrom zavržení rodiče

Syndrom zavrženého rodiče poprvé použil americký dětský psychiatr Prof. Dr. Richard A. Gardner na počátku 80. let 20. století, u nás se tímto pojmem zabýval E. Bakalář. Většinou se vyskytuje u dětí, které jsou součástí dlouholetého sporu o jejich opatrovnictví.

Syndrom zavržení rodiče je syndrom, při kterém je dítě popuzováno proti jednomu z rodičů, a to tím stylem, že toho druhého rodiče nenávidí/bojí se ho. Většinou se děje u matek, které nechtějí, aby se jejich dítě stýkalo s bývalým mužem. Mluví o něm pouze v negativním světle, hází na něj špínu a nenechávají ho s dítětem na delší dobu. Matka pomlouvá bývalého manžela i jeho rodiče či přátele, nikdy neudělal nic dobrého, nedával jí peníze, či ji dokonce bil. Dítě v malém věku je náchylné na to věřit své nejbližší osobě, a proto si k otci udělá špatný obrázek, díky němuž ho už může po zbytek svého života nenávidět. (Novák a spol., 1996)

Vzniklý konflikt mezi ex manžely sebou nese v některých případech neustálý boj o ovlivňování psychiky dítěte. Ovlivňování se projevuje skrytým i otevřeným tzv. programováním dítěte proti druhému rodiči. Programující rodič se stává přesvědčivějším ve chvíli, kdy sám svému tvrzení uvěří a neuvědomuje si opravdové psychické příčiny. (Bakalář a kol., 2006)

3.1 Spory a spolupráce rodičů

Po rozvodu rodičů je pro dítě dalším rozhodujícím aspektem, pro budoucí vývoj psychiky, jak budou rodiče zvládat společnou komunikaci a kontakt. Tato kapitola se týká především dětí, které se po rozvodu stýkají s oběma rodiči, ať už ve společné nebo střídavé péči.

O tom, zda dítě bude svěřeno do péče obou rodičů, rozhoduje soud. Oba rodiče musí splňovat určité podmínky, aby mohl soud rozhodnout o péči obou rodičů. Matka i otec musí být způsobilí pro výchovu svého potomka, musí mít o péči zájem, střídavá péče je i v zájmu dítěte a budou tak lépe zajištěny jeho potřeby.

Základem pro efektivní a kvalitní výchovu dítěte v rodině je na prvním místě schopnost rodičů spolupracovat, dohodnout se mezi sebou. Rodiče by si měli uvědomovat, že se po rozvodu musí domluvit nejen na základních věcech, které se jejich společného dítěte týkají, ale i na maličkostech, které se zdají být nepodstatné. Tudíž je třeba po rozvodu spolupracovat

v mnohem větší míře. Pokud budou rodiče schopni efektivně a kvalitně spolupracovat, domluvit se na jednotných názorech na výchovu, které budou před dítětem prezentovat, bude dítě v budoucím životě více psychicky vyrovnané a nebude mít příliš velký problém utvářet si správným způsobem sociální vztahy. Bude tak pociťovat větší pocit bezpečí, jistoty, lásky a pochopení.

Naopak pokud rodiče nebudou schopni spolupracovat a nadále budou po rozvodu pokračovat ve svých sporech a konfliktech a nedokážou mezi sebou utvářet kompromisy, může to mít negativní dopad v sociální a psychické oblasti při utváření osobnosti dítěte. Dítě potom přechází od jednoho rodiče k druhému a u každého má jiné možnosti, limity, co rodič snáší a co ne. Na dítě tato situace může působit poněkud zmatečně a může dojít k situaci, kdy dítě přestane chtít navštěvovat jednoho z rodičů, zpravidla toho, který víc zakazuje, zvláště pokud je dítě v pubertě a jeden z rodičů ho například pouští s kamarády ven do 22 hodin a druhý jen do 20 hodin. Dítě se cítí u jednoho z rodičů více omezováno, a proto chce většinu času trávit u druhého rodiče. (Šmíd, Šínová, 2013)

3.2 Společná a střídavá péče

Aspekty společné péče: *„Soud může svěřit dítě do péče jednoho z rodičů, nebo do střídavé péče, nebo do společné péče; soud může dítě svěřit i do péče jiné osoby než rodiče, je-li to potřebné v zájmu dítěte. Má-li být dítě svěřeno do společné péče, je třeba, aby s tím rodiče souhlasili.“* Jak je tedy zákonem řečeno, oba rodiče s touto formou svěřením do péče musí souhlasit, pokud se tak nestane, soud dále hledá možnosti, jaké by pro dítě byly nejhodnější z hlediska jeho zabezpečení a zdravého psychického i fyzického vývoje. Nežádá se stává, že rodiče po opakovaných pokusech svěřit dítě do výhradní péče jednoho z nich, řešených soudem, upustí a přistoupí na střídavou péči, jako na možnost spravedlivou pro všechny strany. (Melzer, Tégl, 2016)

„S ohledem na výrazný posun v otázce střídavé péče a řadu soudních rozhodnutí, která kladou důraz především na právo dítěte na péči obou rodičů, je zjevné, že je společná péče rodičů prokazatelně ve zřejmém zájmu nezletilého dítěte, neboť je to právě předmětný institut společné péče, který zajistí, aby bylo toto právo dítěte na péči obou rodičů rovnocenně a plnohodnotně naplněno.“ (Řezníček, 2019) Řezníček & Co [online]. České Budějovice: © 2019 REZNICEK & CO, All Rights Reserved, 2019 [cit. 2021-04-12]. Dostupné z:

Společná péče je dalším možným uspořádáním života rodiny, které je uzpůsobené primárně potřebám dítěte. Pokud dojde k situaci, kdy už došlo k rozvratu rodiny a je tento stav nenávratný, je následné uspořádání rodiny důležité poskládat tak, aby bylo vyhovující jak ze strany zájmu dítěte, tak i ze strany zájmu rodičů. V naší současné kulturně sociální době se klade dítě na první místo zájmu při rozhodování o péči, která nastane po rozvodu. Společnou péči můžeme tedy považovat za nejvhodnější volbu vzhledem k dítěti. Dalšími možnostmi je pak střídavá péče anebo odebrání dítěte do péče jiné osoby.

Společná a střídavá péče je poměrně novým způsobem, jak vyřešit pečování o dítě a jeho výchovu po rozpadu manželství. Tento způsob předchází zvýhodnění jednoho rodiče v trávení času s dítětem a mnohem rovnoměrněji rozkládá i veškeré rodičovské povinnosti, které se vážou k péči a výchově nezletilého dítěte. Žádný z rodičů potom není přetížen povinnostmi a druhý si „neužívá“ dítě jen ve svém volném čase. S oběma rodiči tedy dítě zažívá běžné fungování během dne, což posiluje jejich vztahy a díky tomu dítěti nechybí láska ani jednoho z nich. Přesto je nutno důkladně rozebrat, zda je střídavá péče opravdu vhodná, vzhledem k tomu, že je každé dítě jedinečné a jiné. To samé platí samozřejmě u rodičů, kteří ne vždy jsou vhodní pro další výchovu dítěte. Tím myslím rodiče, kteří podleli například alkoholismu či toxikomanii, nebo k rozvodu došlo kvůli domácímu násilí ze strany jednoho z rodičů apod.

Velmi častou námitkou proti střídavé péči je např.: ukotvenost dítěte, tzn. že se dítě nikde necítí pořádně doma a neustále se stěhuje mezi domácnostmi. Pokud rodiče chtějí dítěti dopřát jen jednu domácnost, jako to mají děti v nerozvedených rodinách, musí se střídat v jedné domácnosti oni sami. Avšak vzhledem k tomu, že každý z rodičů chce obvykle po rozvodu začít nový život, ideálně s novým partnerem, je toto řešení zcela nemožné. Veškeré věci pro běžné fungování bude mít dítě dvakrát (kartáček, hračky atd.) a také se bude muset neustále adaptovat, vždy po uplynutí doby péče jednoho z rodičů, půjde do prostředí, kde budou jiné hranice a pravidla nebo i jiný životní styl.

Námitek i souhlasných názorů je spousta, ale záleží hlavně na samotných rodičích jak po rozvodu k péči o dítě a jeho výchově přistoupí. Dítě má také možnost vyjádřit se, zda mu

střídavá péče vyhovuje nebo jestli dává přednost stýkat se s jedním z rodičů méně nežli s druhým. (Trávníček, 2015)

3.3 Nevlastní rodiče

Jedna z možností, která může po rozvodu nastat, je vytvoření nové rodiny s nevlastním rodičem. Pojem nevlastní rodina je vázán na další manželství, avšak vzhledem k dnešní době a novodobým trendům, můžeme za nevlastní rodinu považovat již nový partnerský vztah, do kterého jeden z partnerů či oba partneři přivádí své děti z předchozích manželství a partnerských vztahů. Podmínky pro život dítěte jsou často v novém rodinném uspořádání stejné, přesto pohledy veřejnosti a společnosti upřednostňují vlastní nukleární rodinu jako ideální rodinné uskupení. Nicméně takové názory pomalu slábnou a nahrazuje je pohled na nevlastní rodinu jako na jednu z možností rodinného uskupení po rozvodu. (Sobotková, 2007)

Lidé, kteří vstupují opakovaně do manželství, se častěji rozvádí, ovšem další manželství považují zpravidla za lepší nežli předešlý vztah. Zlepšení popisují převážně v partnerské a milostné stránce vztahu. Větší problém vzniká ve chvíli, kdy lidé do nových manželství a partnerských vztahů vstupují i s dětmi. Výchova dětí je poté o něco složitější. Vztahy a atmosféra v nevlastních rodinách je v zásadě ovlivněna individuálními přístupy a rodinnými zkušenostmi jednotlivých členů; aktuální vývojovou situací, ve které se každý rodinný příslušník nachází, ale i ve které se nachází rodina jako celek; a také na stylech chování, jednání a temperamentu každého člena. K poznání a pochopení chování rodiny a jejího fungování musíme brát ohled na vývojová stádia členů a stádia životního cyklu, ve kterém rodina právě je.

Děti mají v každém věku jiné, určité potřeby, tím pádem je vytváření vztahů malých dětí a adolescentů s nevlastními rodiči velmi odlišné. Mladší děti stojí spíše o pozornost dospělých, kdežto starší děti se snaží spíše o odpoutání se od vlastních i nevlastních rodičů. Pokud rodič věnuje novému partnerovi příliš pozornosti, může dítě trpět pocity odstrčenosti, přičemž obvykle začne na nového partnera žárlit a stane se jeho sokem. Nicméně tento stav může nastat i naopak, kdy nevlastní rodič začne žárlit na dítě z předchozího manželství, nejenže mu jeho partner dává příliš pozornosti, dítě může pro nevlastního rodiče představovat jakousi pomyslnou hrozbu. Jelikož se často dítě po rozvodu stýká i s druhým vlastním rodičem, znamená to nějaký kontakt mezi rozvedenými partnery, a nový protějšek se může cítit ohrožený, bát se, že mu polovička uteče za bývalým partnerem. Tato obava obvykle není

naplněna, přesto se nevlastní rodič může kvůli ní k dítěti chovat až nepatřičně. (Sobotková, 2007)

Ohledně nevlastních rodičů existuje mnoho názorů a nemálo lidí zastává názoru, který dává přednost označení matka a otec pouze biologickým rodičům, kdy by se každý jiný člověk v partnerském vztahu s biologickým rodičem měl chovat jako hodný strýc anebo teta, který pečuje o dítě, mají o něj zájem, ale výchovu přenechávají pouze na biologickém rodiči. Takový postoj k novému uskupení rodiny pomáhá dítěti ukotvit svou existenci v tom smyslu, že má pouze dva rodiče a ostatní lidé zaujímají spíše vedlejší roli při jeho výchově a vývoji. Dítě pak není zmatené, kdo je jeho rodičem, a to i v případě, že dochází k opakovanému vstupu biologického rodiče do nových partnerských vztahů či manželství. (Sobotková, 2007)

Jestli bude dítě šťastné, nezávisí jen na vyrovnaných emocích a dobrého psychického stavu rodičů. Přestože pro něj rodič najde nový láskyplný a vyrovnaný vztah, není tak jednoduché uskupit novou ideální rodinu. Děti obvykle stále cítí větší lásku k vlastnímu rodiči nežli k nevlastnímu rodiči. Vlastní rodiče často vytěsňují negativní postoje dítěte vůči novému partnerovi, a naopak podporují negativní projevy k biologickému rodiči dítěte. (Matějček, Dytrych, 2002)

Nevlastní rodič se může chovat spíše jako přítel a rádce, což usnadňuje jejich vzájemné navázání dobrého vztahu. Když je tento vztah zaběhnutý, může se nevlastní rodič více podílet na rodičovských kompetencích. Avšak přesto musí přistupovat na kompromisy, dítě již z původní rodiny nese určité vzorce chování a jisté představy, se kterými nový rodič nemusí zcela souhlasit. Představy dospělých a dětí o společném fungování rodiny mohou být odlišné. Pro předejití zbytečným konfliktům by se měli členové rodiny společně domluvit na určitých pravidlech, kterými se budou řídit pro dobro svých vzájemných vztahů. (Sobotková, 2007)

Také se může stát, že dítě nového partnera nebo partnerku nepřijme, a i nový rodič ne vždy dítě přijme za své. S takovou možností je vždy nutno počítat. V procesu přijímání a poznávání by měl rodič postupovat pomalu a nenutit ani jednu ze stran. Na obou stranách může být odlišné očekávání, a je vhodné nechat oba vyjádřit, jak si představují společný život. Teprve poté diskutovat o kompromisech pro co nejspokojenější soužití pro všechny strany. Zbytečný nátlak na dítě či nového partnera situaci spíše uškodí. (Sobotková, 2007)

3.3.1 Fenomén nevlastní matky

Obecně existují dva mýty o nevlastních matkách a jejich vztahu k dětem jejich partnera. Můžeme se s nimi setkat většinou v pohádkách. První z nich je mýtus okamžité lásky a druhý z nich, se kterým se v pohádkách setkáváme pravděpodobně častěji, je mýtus zlé macechy. Důležité je brát vztah dítěte a nevlastní matky komplexně neboli jak moc ovlivňuje výchovu dítěte, zda je spíše kamarádkou anebo plní roli plnohodnotného rodiče. Nevlastní matky často musí čelit složité situaci, kdy se ze začátku snaží o navázání láskyplného vztahu s dítětem, ale není výjimkou zjištění, že navázat takový vztah v podstatě s cizím dítětem není tak jednoduché. Ženy v roli nevlastní matky si jsou velmi nejisté v oblasti povinností, chování, naplnění očekávání společnosti, dítěte nebo partnera, a nakonec i v důsledcích jejich chování na osobní i rodinou pohodu, pokud se jim nepodaří s dítětem navázat plnohodnotný vztah nevlastního rodiče. (Sobotková, 2007)

3.4 Obavy dětí z rozvodu rodičů

Podle načtené literatury považují za největší obavu dětí, při rozvodu rodičů, ztrátu obou rodičů. Bojí se, že tu pro ně rodiče nebudou, nepřijdou s nimi do kontaktu, anebo jim neposkytnou lásku a oporu, když ji budou potřebovat. Jejich pochybnosti jsou odůvodněné, jelikož ve většině případů je jisté, že se jeden z rodičů odstěhuje ze společného domova a dítě s ním nebude v kontaktu každý den. Je potřeba, aby děti v takové situaci pochopili, že se rozvod týká jen rodičů a jejich sporů, které si řeší samy mezi sebou. Průchová shrnula obvyklé obavy dětí procházející si rozvodem rodičů:

- *Hádky, konflikty* – rodiče často zatahují děti do svých sporů.
- *Konflikt zájmu mezi dětmi a rodiči* – dítě požaduje, aby nadále žili společně jako rodina i na úkor sporů a problémů ve vztahu rodičů.
- *Sdělovací problém* – rodiče s dítětem o rozvodu nemluví, vyhýbají se řešení problému před dětmi, a nakonec dítěti oznámí až samotný rozvod, což může způsobit mylnou domněnku dítěte, že se rozvádí kvůli němu.
- *Změna bydliště* – nejenže se dítě srovnává se situací po rozvodu, ale další těžkou situací pro něj může být stěhování na jiné místo, kdy je nuceno odloučit se od svých

dosavadních sociálních vazeb z předešlého bydliště. Musí se adaptovat na nové prostředí a utvářet si nové sociální vazby.

- *Opuštění* – není výjimkou situace, kdy rodič, se kterým dítě nežije, nenavazuje se svým potomkem žádný vztah a nepřichází s ním do kontaktu. Může se stát, že rodič, se kterým dítě zůstane žít, zakazuje styk s druhým rodičem.
- *Děti jako spolubojovníci* – formování vztahu s rodiči po rozvodu může ovlivnit vnímání dítěte, kdy dítě vnímá jednoho z rodičů pozitivně a druhého negativně. Pokud se jeden rodič s rozpadem manželství nevyrovná a smutní kvůli bývalému manželovi, snaží se získat si dítě na svou stranu, aby mu pomáhalo a stálo při něm.
- *Sexualita* – dítě se o rozvodu může cítit méněcenné, což si v dospívání může kompenzovat promiskuitou.
- *Nížší příjem* – rozvod není levnou záležitostí a může finančně ovlivnit možnost dalšího vzdělávání dítěte.
- Posměšky od ostatních dětí, že dítě nežije s oběma rodiči. (Smith, 2004)

3.5 Psychika dítěte z rozvedené rodiny

Každý člověk je individuální, i každé dítě reaguje na rozvod rodičů velmi individuálně a jeho reakce lze těžko předvídat. Psychický stav dítěte, respektive jeho reakce na rozvod se odvíjí od věku, temperamentu, vlastností, a také na dosavadních zkušenostech. Setkáváme se s dětmi, u kterých se rozvod nijak zvlášť po psychické stránce neprojeví, avšak většina dětí prožívá rozvod rodičů velmi intenzivně a emocionálně. Mnohdy se na sebe dítě snaží upozorňovat, při čemž může zajít až za hranice vhodného chování. (Matoušek, 2015)

- *Drobné krádeže a lži* – dítě se uchyluje k těmto nežádoucím činům s cílem strhnout na sebe pozornost.
- *Noční můry a noční děsy* – noční děsy jsou více intenzivní nežli noční můry. U dětí se projevují buzením v noci, křičením a říkáním nesmyslných slov, za příčinu považujeme nevyjasněné nebo nestandardní situace z rozvodu rodičů (hádky, konflikty, domácí násilí atd.)

- *Lhostejnost* – dítě nemá zájem a nový stav v rodině, může to být vzorem chování rodinných příslušníků již z dřívějších dob, kdy se o sebe členové rodiny nikdy nezajímali. Nebo se může jednat o obrannou pozici dítěte, kdy si nechce přiznat danou situaci, a proto se tváří, že se ho to netýká.
- *Útěky z domova* – dítě je bezradné ze svých pocitů, a tak se uchyluje k útěku z domova, také to může být pokus opět o strhnutí pozornosti.
- *Dítě pociťuje vinu* – je přesvědčené, že se rodiče rozvádí, protože se špatně učí nebo zlobí a vyčítá si to.
- *Zamlklost* – dítě přestává komunikovat s okolím, nezájem o jakoukoli konverzaci.
- *Koktání* – zadržává se v řeči, jedná se obrannou reakci na stres z rozvodu.
- *Psychosomatické projevy* – dítě může trpět bolestmi břicha, hlavy, má průjem nebo mu bývá na zvracení. Jedná se o psychickou příčinu, pokud lékař nenajde žádné biologické příčiny nemoci. Dítě si nedokáže se situací v rodině poradit, a proto se jeho psychické trauma projevuje na těle.
- *Pomočování*
- *Zhoršení školního prospěchu*
- *Zhoršení vztahů mezi vrstevníky*
- *Zvýšená rozmazlenost* – rodiče o dítě „bojují“. Pokud rodiče mají finanční možnosti, snaží se dítě dostat na svou stranu tím, že mu kupují vše, na co si ukáže a dělají pro něj první poslední, jen aby je mělo dítě raději více než druhého rodiče.
- *Neposlušnost, vulgarita*
- *Útěk k partě či lásce*
- *Zvýšená ukázněnost*
- *Nechutenství* – může vést až k mentální anorexii či bulimii.
- *Popření* – dítě si nechce připustit bolestivou situaci, která v rodině nastala. Na své okolí působí, že je vše v pořádku a že situaci dobře zvládá. Jenomže naopak v sobě potlačuje

negativní emoce a myšlenky, a tím upadá do frustrace, která jedince může výrazně ovlivnit do budoucna.

- *Zvýšená agresivita vůči sobě nebo ostatním*

3.6 Prožívání rozvodu dítěte v jednotlivých vývojových obdobích

Špaňhelová (2010) je zastáncem toho názoru, že rozchod nebo rozvod rodičů vnímá každé dítě jinak a věk v této těžké životní situaci sehrává velmi důležitou roli.

- **Novorozenec a kojeneček (do 1 roku života)** – dítě vnímá pouze atmosféru, nevnímá rodinná zklamání ani rodinný život, vnímá pouze člověka, který se o něj stará (obvykle matku a cítí, zda je smutná nebo má problémy). Rozvod nebo problémy v rodině se mohou projevit větší plačtivostí, neklidem, buzením apod.
- **Batole (1-3 rok života)** – dítě vnímá obsah slov a chápe jednoduché souvislosti. Rodinu bere jako svoji jistotu a zázemí. Svůj vztah k rodičům a pocity projevuje ve hrách a kresbách. Při neshodách v rodině se často dostávají noční můry, pomočování, vztek a vynucování pozornosti. Rodič by měl s dítětem co nejvíce komunikovat a probudit v něm pocit bezpečí a jistoty.
- **Předškolní věk (3-6 rok života)** – dítě je schopné dělat úsudky, ale je ovlivněno fantazií a domýšlí si různé věci. Ze všeho nejvíce důvěřuje rodičům, kteří jsou pro něj vzorem a autoritou. Touží po sociálním kontaktu s vrstevníky a poznávat svět. Při rozvodu může být dítě agresivní, zamyšlené a uplakané. Je potřeba dát dítěti prostor projeviti pocity a dítěti rozvodovou situaci vysvětlit, aby se s ní lépe vyrovnalo.
- **Mladší školní věk (do 11 let)** – je to věk psychického klidu. Dítě začíná být zodpovědné, zvyká si v kolektivu. Často se ptá a komentuje situace a vnímá zákonitosti života. Vnímá odpovědnost a zapojuje se do reality běžného života.
- **Období dospívání (11-20 let)** – dítě si prochází složitým obdobím, prožívá disharmonii v psychickém životě. Bývá vůči rodičům a všemu kritický. Je citově nestálé a rozkolísané, hledá samo sebe. Chce se osamostatnit, ale zároveň si je vědom toho, že to není tak jednoduché. V tomto věku je opět vhodné nechat dítěti prostor pro vyjádření, snažit se s ním co nejvíce komunikovat.

4 Praktická část

4.1 Cíl výzkumného šetření

Cílem práce je zjistit možné dopady na psychiku a sociální vztahy dítěte z rozvedené rodiny. Praktická část práce obsahuje výpovědi a odpovědi jednotlivých respondentů a jejich zpětné pohledy na rozvodovou situaci v rodině. Věnuje se zkoumání, jak situaci v dospělosti vnímají, jaké dopady podle nich měl rozvod rodičů na jejich psychiku a sociální i partnerské vztahy, a dále zda si uvědomují jakékoliv nežádoucí styly výchovy ze stran rodičů po rozvodu.

4.2 Metodologie výzkumného šetření

Praktická část bakalářské práce je rozdělena na dvě části, z nichž se každá zabývá jinou výzkumnou metodou. V první části praktické části se jednalo o extrospektivní, krátkodobé pozorování, tj. pozorování jiných osob. Pozorování si byli respondenti plně vědomi. Pozorování bylo doplněno o metodu rozhovoru, což je zjišťovací metoda, u které docházelo ke vzájemnému působení mezi respondentem a mnou. Použila jsem formu polostandardizovaného rozhovoru, abych měla během rozhovoru možnost podle potřeby přeformulovat nebo klást další doplňující otázky. Se všemi účastníky rozhovoru, jsem se domluvila, že zachovám jejich anonymitu a do následného zpracování kazuistik budu uvádět pouze jejich iniciály. Anonymita přispěla k větší otevřenosti a sdílnosti. Po realizaci rozhovorů jsem z nich zformovala jednotlivé kazuistiky. Pro lepší přehlednost jsem je rozdělila do několika anamnéz: osobní, rodinná a sociální anamnéza, a nakonec vlastní šetření, které popisuje příběh respondenta a rozvodové situace v rodině.

Druhá část praktické části se zaměřovala na možnost získat vyšší kvantitu dat pro jejich závěrečné zpracování. Dotazník byl pro všechny respondenty anonymní, opět z důvodu větší otevřenosti a sdílnosti respondentů. Respondenti měli možnost odpovídat u otázek zvolením jedné odpovědi, u vybraných otázek měli možnost více odpovědí nebo odpovědí vlastními slovy.

4.3 Zkoumaný vzorek

Rozhovory v první části praktické části jsem realizovala s respondenty ve věku 22-24 let, z toho byli tři muži a dvě ženy. Z toho čtyři z nich aktuálně dokončují vysokoškolské nebo

vyšší odborné studium. Jedna slečna dokončuje maturitu. Dva z nich mají stálé zaměstnání, další dva si přivydělávají brigádně při studiu, a jeden je vzhledem ke koronavirové situaci nezaměstnaný.

Dotazníky v druhé části praktické části byly vyplněny celkem 50 respondenty, které byly rozeslány všem mým kontaktům na sociálních sítích, dále v prostředí finančního úřadu a také na vysoké škole, kde jsem požádala studijní oddělení o rozeslání studentům.

4.4 Kazuistiky

Domluvila jsem si schůzky s respondenty osobně, s některými telefonicky. Rozhovory jsme uskutečnili na místech, která respondentům vyhovovala a nebyla jim nijak nepříjemná. Všichni respondenti s otázkami obsaženými v rozhovoru předem souhlasili a nebyli do ničeho nuceni. Délky rozhovorů byly různé podle potřeby a sdílnosti respondentů. Rozhovory a jejich realizace mě nestály mnoho času. Zvolila jsem formu polo-standardizovaného rozhovoru, ve kterém mohou být části strukturované a jiné naopak nestruturované. Měla jsem díky této formě možnost doplnit libovolné otázky pro upřesnění a vysvětlení jednotlivých událostí, pocitů, názorů atd. Výpovědi jsem si s vysloveným souhlasem respondentů nahrávala, abych si je mohla zpětně poslechnout při zpracování kazuistik, aby mi nic neuniklo. Jména respondentů, s ohledem na jejich soukromí, neuvádím, pouze jejich iniciály. Všichni respondenti byli velice příjemní, sdílní a ochotní se se mnou podělit o své příběhy a za to jim jsem velmi vděčná. Křestní jména uvedená v názvech kazuistik jsou pseudonymy.

4.4.1 Kazuistika č.1 - Tamara

Osobní anamnéza:

První rozhovor mi umožnila slečna T.D., které je 24 let, je svobodná a bezdětná. Základní školu odchodila v místě svého bydliště, poté nastoupila na odborné učiliště na tříletý obor kadeřnice ve Dvoře Králové. Mezi její oblíbené předměty patřily zeměpis a dějepis, také tělesná a výtvarná výchova. Po dokončení studia na učilišti se rozhodla dodělat si ještě nástavbu na dva roky s maturitou v Praze. Maturitu bude dokončovat teprve letos. Nyní žije se svou kamarádkou v pronájmu v bytě, který patří jejímu otci a vzhledem ke koronavirové situaci je nezaměstnaná. Svůj volný čas tráví převážně s kamarády na procházkách či výletech, dále na rodinných sešlostech s matkou a mladšími sestrami. Jejími dalšími koníčky jsou jízda na kole, plavání, návštěva kina a luštění křížovek.

Rodinná anamnéza:

Narodila se jako prvorozené dítě. Rodiče se rozvedli, když bylo T.D. 5 let. Matce bylo v době rozvodu 25 let a otci 26 let. Matka si našla cca po 8 letech po rozvodu přítele, se kterým má nyní dvě dcery, jedné je 9 let a druhé 6 let. Otec si našel cca po 7 letech přítelkyni, se kterou má nyní dva syny. S matkou a sestrami se vídá často a má s nimi dobrý vztah. S otcem a bratry

vztah postupně ochabl a moc se s nimi nevidá. Matka pracuje jako zdravotní sestra na aru a otec pracuje jako administrativní pracovník ve firmě na výrobu zahradních a travních traktorů.

Sociální anamnéza:

T.D. vyrůstala a žila se svou rodinou v bytě, po rozvodu byla v péči matky. Otce navštěvovala po rozvodu každý víkend, jelikož matka měla o víkendech směny v práci. S matkou žily samy dvě v bytě, společně s fenou Bárou, kterou si převzali z útulku. V 15 letech se hodně pohádala s matkou, jelikož ji nechtěla tolik a dlouho do noci pouštět ven, naopak u otce měla méně pravidel a příliš nekontroloval pozdní příchody. Po hádce se tedy přestěhovala na trvalo k otci, kterému dala přednost před matkou kvůli větší volnosti. Zpětně si uvědomuje, že matčiny úmysly nebyly špatné, jen o ni měla strach. Pobývala často na internátu nejprve ve Dvoře Králové a poté v Praze. Když se otci narodil první syn, odstěhoval se z bytu k přítelkyni a byt nechal T.D. v pronájmu. Po nějaké době se z bytu odstěhovala ke kamarádovi, kde setrvala cca dva roky a nedávno se vrátila zpět do pronájmu od otce se svou kamarádkou. Je přátelská, ale má problém navazovat vztahy s novými lidmi, nedůvěřuje jim. Obklopuje se hodně lidmi, ale těch, kterým by se svěřila má jen pár. Ve větších skupinách se cítí nejistě.

Vlastní šetření:

Na dobu, kdy byli rodiče ještě spolu si T.D. moc nevzpomíná. Otec se nejspíše zapletl s několika jinými ženami. Ve chvíli, kdy se zapletl s jejich společnou kamarádkou, matka na to přišla a požádala o rozvod. Rozvod se táhl přibližně jeden rok. V době rozvodu panovala v rodině velmi napjatá a bouřlivá atmosféra. Jedna ze vzpomínek T.D. je její matka rozbíjející talíře, poté co si přečetla dopis, ze kterého plynulo, že se otec soudí i o talíře. T.D. v té době situaci v rodině příliš nevnímala, trávila většinu času u svých babiček, kde se často vídala se svými bratřenci, a tak měla o zábavu postaráno a rozvod se jí tolik nedotýkal. Obecně má za to, že jí její nezaujaté babičky pomáhaly se se situací vyrovnávat.

S matkou měla po rozvodu nejdříve velmi blízký vztah a žily spolu nějakou dobu v bytě. Když bylo T.D. okolo patnáctého roku a byla v pubertě, matka si našla přítele, se kterým následně čekala dítě. V této době se začala s matkou dohadovat a jezdila přes týden na internát. Jednoho večera, kdy T.D. chtěla po skončení tanečních vyrazit s kamarády na diskotéku, ji matka odmítala pustit, a v tu chvíli vznikla velká hádka. T.D. matce vyčetla, že jí pouští málo ven a že jiní vrstevníci můžou chodit déle do noci. Oznamila ji, že se stěhuje k otci, který jí víc

pouští. Poté se na víkendy z internátu vracela už jen k otci, který ji nechal větší volnost. S otcem měla po rozvodu v průběhu dětství dobrý vztah, podle jejích slov si jí „kupoval“. Matce trvalo několik let, než se z rozvodu vzpamatovala a dlouho to špatně nesla, naopak otec byl vždy „pohodár“ a bylo mu vše jedno. Rodiče spolu byli v kontaktu pouze kvůli dceři a žádný vztah mezi sebou neudržovali. Dokud byli bez partnerů, sešli se všichni tři pouze na Vánoce. Když byla ve věku, kdy se začala o situaci v rodině zajímat a vyptávala se rodičů, matka byla sdílná a otec se o situaci odmítal bavit. Z rozvodu rodičů rozhodně viní otce, nemá ho proto v lásce a moc se spolu aktuálně nebaví. Otec ji nyní nepozve ani na rodinné oslavy, v podstatě na ni zanevřel a věnuje se jen své nové rodině. Naopak s matkou se vídá aktuálně dvakrát týdně, především u ní navštěvuje své sestry, ke kterým má blízko.

T.D. přiznává, že si na základní škole občas vybíjela zlost na slabších nebo mladších spolužácích. V pubertě začala s kouřením, poflakovala se po venku a po diskotékách s kamarády, se kterými občas popíjela alkohol, účastnila se společně s kamarády i drobných krádeží v supermarketech a posléze začala kouřit marihuanu. Avšak žádný z těchto faktů si nespojuje s následky po rozvodu, přisuzuje to silné pubertě. Aktuálně nekouří a pije jen příležitostně.

Ve 13 letech si prošla bulimií a úzkostmi, měla špatné pocity ze sebe a ze své postavy, byla totiž hodně při těle, a tak drasticky hubla. Dvakrát kvůli tomu skončila v nemocnici. Úzkostné stavy se s ní táhnou do dneška, ale čím je starší tím méně se projevují. Nějakou dobu navštěvovala psychiatra, podle kterého byla hlavní příčina úzkostných stavů brzké opuštění domova. Podle T.D. přišly první úzkosti v jejím prvním partnerském vztahu. Partner ji neustále uháněl a citově vydíral, ona na něm byla zároveň závislá a po nějaké době ji odkopl. Za krátkou chvíli následoval další toxický vztah, který se táhl několik let. Špatný výběr partnerů si T.D. spojuje s následky rozvodu rodičů, špatně si hledá k protějšku důvěru a na druhou stranu se snadno stane závislou na partnerovi a bojí se opuštění. Je ráda, že si tuto skutečnost uvědomila a může s tím dále pracovat. Rozvod rodičů ovlivnil její budoucnost v tom, že neviděla, jak funguje úplná rodina, a tak nemá úplnou představu, jak vést rodinu, jak zastávat roli manželky či matky. Podle ní bude mít problém řešit rodinné záležitosti s partnerem dohromady, je zvyklá řešit vše sama.

4.4.2 Kazuistika č.2 - Dominik

Osobní anamnéza:

Druhý rozhovor jsem realizovala s mužem ve věku 24 let. Jeho iniciály jsou D.P., je svobodný a bezdětný. Na základní školu chodil v místě svého bydliště. Po dokončení nastoupil na střední školu obor cestovní ruch, po maturitě studoval dál na vyšší odborné škole obor řízení hotelnictví a turistických služeb a aktuálně studuje na UHK management cestovního ruchu. Jeho nejoblíbenějším předmětem byl zeměpis. Během svého studia si prošel několika brigádami a zaměstnáními. Nyní žije se dvěma spolubydlicími ve větším bytě a dochází při studiu do zaměstnání v Alze. Svůj volný čas tráví za hezkého počasí nejčastěji jízdou na skateboardu a s kamarády, v ošklivém počasí hraním počítačových her s kamarády a sledováním seriálů. Rád jezdí i na výlety do přírody či do jiných měst.

Rodinná anamnéza:

Narodil se jako druhorozené dítě, má o dva a půl roku staršího bratra, kterému je 27 let. Rodiče se rozvedli, když bylo D.P. 8 let a bratrovi 10 let. Matce bylo v době rozvodu 36 let a otci 38 let. Otec si našel přítele přibližně 7 let po rozvodu a matka si našla přítele přibližně 4 roky po rozvodu. S bratrem má velmi blízký vztah, jsou nejlepší přátelé. Bratr žije v bytě se svou přítelkyní. Matka pracuje jako kontrolorka výroby plechů ve Škodovce a otec je zaměstnaný jako údržbář ve firmě na výrobu křišťálového skla.

Sociální anamnéza:

D.P. pochází ze čtyřčlenné rodiny a společně žili v bytě. Po rozvodu oba bratři zůstali v péči matky a zůstali ve stejném bytě, otec se odstěhoval. Vyrůstal v menším městě a na střední a vyšší odborné škole dojížděl na studentský byt do nedalekého města, kde pobýval, domů se vracel na víkendy. Poté strávil nějaký čas doma a před půl rokem se odstěhoval do pronájmu s kamarádkami do panelového bytu. Má hodně známých a pár bližších kamarádů, především má velmi blízký a přátelský vztah s bratrem i s rodinou. Často tráví čas sám, ale vyžaduje sociální kontakt.

Vlastní šetření:

Rodiče se hodně hádali a křičeli po sobě, když se rozhodli pro rozvod, matka kluky posadila na botník a vysvětlila jim, že budou s otcem bydlet odděleně, a že se rozejdou. Po tomto rozhovoru bydlel otec ještě nějakou dobu ve stejném bytě, jen v jiném pokoji než matka. D.P. si rozvodové období moc nevybavuje, v tu dobu si úplně neuvědomoval, co se děje. Věděl sice, co to znamená, ale nemělo to na něj dopad. Z jeho hlediska za rozvod může spíše otec, jelikož hádky byly vyvolané většinou z jeho iniciativy. Po rozvodu byl většinu svého času s bratrem, se kterým si kvůli situaci byli ještě bližší nežli dřív. O několik let později se D.P. dozvěděl napůl z vlastního úsudku a napůl od matky, okolo 17 let, že je jeho otec homosexuál. Uvědomil si tedy, že tato skutečnost byla pravděpodobně hlavní příčinou rozvodu. O důvodech rozvodu se nikdy ani s jedním z rodičů nebavil, distancoval se od toho a sžil se skutečností.

S otcem se vídali jednou či dvakrát do měsíce, vždy na víkend. Samozřejmě čím jsou starší, tím méně často tam jezdí. S matkou i s otcem měl a má dobrý vztah, jelikož vyrůstal převážně u matky, má s ní o dost bližší vztah nežli s otcem. Matka byla přísnější, co se týče, pravidel, naopak u otce byly pravidla volnější, ale více se rozčiloval, když něco provedli. Otec někdy matku před bratry kritizoval. Rodiče mezi sebou mají dobrý vztah na přátelské úrovni. Matka se syny i přes rozvod udržovala vztah s rodinou z otcovi strany.

V období dospívání D.P. určitě chyběl mužský vzor a neumí kvůli tomu tolik technických dovedností, které obecně vzato předává otec synovi. Finančně je zabezpečovala převážně sama matka, tudíž nebylo v rodině příliš finančních možností, D.P. je přesvědčen, že s úplnou rodinou by financí bylo více, tudíž více možností např.: lepší vzdělání, možnost docházet na různé kroužky apod. D.P. má také problém s navazováním partnerských vztahů, dodnes neměl žádný delší vážný vztah. Podle něj je to důsledek rozvodu, jelikož žil převážně s matkou a neměl mužský vzor. Před slečnami se stydí a není si úplně jist, jak se před nimi chovat.

Na základní škole byli D.P. i jeho starší bratr šikanováni (ne nějak závažně), ale nemyslí si, že by to bylo v souvislosti s rozvodem. Na druhou stranu také občas někoho potrápil. Na druhém stupni základní školy začal s kouřením cigaret a poflakoval se po venku s kamarády. Začátkem střední školy zkusil marihuanu a příležitostně alkohol. Před rokem skončil v nemocnici kvůli nemocnému srdci, od té doby žije zdravě a kouří nebo pije alkohol pouze výjimečně.

V období adolescence si prošel bipolární poruchou a úzkostnými stavy, chtěl navštívit s problémem psychologa, ale nikdy tak neučinil. Podrobněji se mi s touto skutečností nesvěřil.

4.4.3 Kazuistika č.3 - Lucie

Osobní anamnéza:

Třetí rozhovor jsem uskutečnila se slečnou ve věku 23 let, její iniciály jsou L.Š., je svobodná a bezdětná. Má již přes tři roky vážný vztah a s přítelem už přes rok bydlí v jedné domácnosti. Na základní školu docházela v místě svého bydliště, po dokončení nastoupila na střední zdravotní školu na obor zdravotnický asistent. Čtyři roky je zaměstnaná jako zdravotní sestra ve Fakultní nemocnici na JIP, její práce ji baví a naplňuje. Při práci si dodělává vyšší odbornou školu obor diplomovaná všeobecná sestra, kterou bude letos dokončovat. Volný čas tráví vařením, pěstováním a staráním se o kyticky či bylinky. Také často s přítelem anebo posezením s kamarády.

Rodinná anamnéza:

Narodila se jako druhorozené dítě, měla starší sestru o 6 let. Když bylo sestře 18 let náhle zemřela na plicní embolii. Otec odjel, když bylo L.Š. 17 let, pracovně do Švédska se slovy, že vydělá peníze a za přibližně za rok se vrátí. Ve Švédsku setrvává dodnes, domů za tu dobu párkrát zajel. Matka i L.Š. postupem času viděly skutečnost, že se otec nejspíše domů nevrátí a teprve před nedávnem si rodiče oficiálně řekli, že se rozvedou. Oficiálně se rodiče tedy rozvedli, když jí bylo 23 let, ale L.Š. považuje za rozvod dobu, kdy otec odjel do zahraničí, tedy když jí bylo 17 let. Od té doby byla totiž bez otce. Matce bylo 43 let a otcí 46 let. Matka je zaměstnaná jako vedoucí skladu v čokoládovně a otec pracuje na farmě ve Švédsku.

Sociální anamnéza:

L.Š. vyrůstala ve čtyřčlenné rodině v menším městě, kde společně žili v bytě, ve kterém zůstali i po smrti sestry. V 15 letech začala L.Š. dojíždět na internát, kde trávila většinu času a přivydělávala si na brigádě jako ošetřovatelka v domově důchodců. Když se otec odstěhoval do zahraničí, žila matka převážně v bytě sama. Ve 20 letech se L.Š. oficiálně odstěhovala z domu do většího města do pronájmu se dvěma kamarádkami. V pronájmu zůstala dva roky a před rokem se nastěhovala k přítelovi. Opravdových přátel má jen pár, ráda tráví čas sama nebo s přítelem. S matkou jsou dá se říct nejlepší přítelkyně, navštěvují se a volají si.

Vlastní šetření:

Rodiče měli dům na hypotéku, který pronajímali romské rodině a z nájemného hypotéku spláceli. Otec za nimi jezdil každý měsíc pro nájemné. Když už neměl čas pro nájemné dojíždět, domluvil se s nájemníky, že budou peníze posílat rovnou na účet, na kterém spláceli hypotéku. Bohužel nájemníci peníze na účet neposílali, a také dům částečně poničili. Z banky začali chodit otcí upomínky za nezaplacené splátky a matce tuto skutečnost zatajil. Aby se mohl s bankou finančně vyrovnat za nezaplacené splátky a upomínky, vzal si dvě nebo tři půjčky, kterými to urovnal. Matka se o problému dozvěděla ve chvíli, kdy domů začali chodit dopisy. Měli velké dluhy, dům byl třeba zbourat, jinak by museli zaplatit vysokou pokutu, také se navýšili úroky za půjčky, které otec nestíhal splácet. Kvůli těmto faktorům museli podat žádost o insolventci.

Jelikož byla rodina v tíživé finanční situaci, odcestoval otec za prací do Švédska, aby zvládali platit insolventci. V tu dobu ještě nikdo nečekal, že už tam zůstane napořád. L.Š. vzpomíná, že plakala, když měl otec odjet na dlouho pryč. Matka byla z rodinné situace psychicky vyčerpaná a L.Š. byla kvůli odjezdu otce po určitou dobu smutná, ale zároveň měla už částečně svůj život a okolo sebe měla několik vrstevníků z rozvedených rodin. Vyrovnat se situací ji pomáhali především kamarádi, s matkou se o tom donedávna příliš nebavili. S otcem byly několikrát problémy s posíláním peněz, kdy je odeslal s velkým zpožděním. Za pět a půl roku, co byl otec pryč, ho L.Š. viděla přibližně pětkrát, vždy když přijel na chvíli do České republiky. Ve Švédsku ho nikdy nenavštívila, avšak jednou by tak chtěla učinit. Po jeho odjezdu si volali, ale jak plynul čas, kontakt mezi nimi slábl. Matka s otcem byli po celou dobu v kontaktu, nikdy se kvůli problémům nehádali. Poslední rok před oficiálním rozvodem bylo už téměř jisté, že k tomu dojde. Rodiče se rozvedli dohodou a nadále spolu udržují přátelský vztah. L.Š. je za rozvod ráda především kvůli matce, která díky tomu může začít novou životní kapitolu.

V pubertě začala kouřit cigarety a občas pila alkohol ještě předtím, než se otec odstěhoval, tudíž si to s jeho odchodem nijak nespojuje. Přiznává, když byla o něco starší pila alkohol víc, ale také si nemyslí, že by to bylo důsledkem otcova odchodu, spíše jejím nadšením pro společné akce s kamarády. Domnívá se, že její jednání a trávení volného času nijak neovlivnila situace v rodině.

Rozvod měl na L.Š. negativní vliv při pozdějším navazování partnerských vztahů, a to v důvěře. Trvá jí dlouho, než si u partnera vybuduje důvěru, a i přesto má nadále pocit, že se

jednou může něco pokazit. Celý život měla totiž zafixované rodiče spolu, u kterých se jednoho dne zničehonic všechno pokazilo otcovou vinou. Co se týče její důvěry v partnera, je obezřetnější, nežli byla její matka. Jinak si není vědoma, že by rozvod nějak ovlivnil její osobnost a vlastnosti.

4.4.4 Kazuistika č.4 - Matyáš

Osobní anamnéza:

Čtvrtý rozhovor jsem realizovala s mužem ve věku 22 let, jeho iniciály jsou M.T., je svobodný a bezdětný. Základní školu odchodil v místě svého bydliště, ve stejném městě nastoupil i na střední školu obor zdravotnický asistent a po dokončení maturity začal studovat na pedagogické fakultě obor tělesná výchova základy techniky se zaměřením na vzdělání, kde studuje dodnes, aktuálně je ve druhém ročníku. Jeho nejoblíbenějším předmětem je tělesná výchova. Žije v rodinném domku s prarodiči a při studiu si přivydělává na brigádách jako řidič. Svůj volný čas tráví se svou přítelkyní, s kamarády nebo s rodinou. Má zálibu ve sportovních aktivitách. Zimní sezónu tráví často na horách jízdou na snowboardu a na lyžích, v letní sezóně jezdí převážně na kole a chodí na procházky.

Rodinná anamnéza:

Narodil se jako prvorozené dítě, má o 8 let mladší sestru, je jí 14 let. Rodiče se rozvedli, když bylo M.T. 14 let a sestře 6 let. Matce bylo v době rozvodu 37 let a otci 38 let. Matka si našla přítele 7 let po rozvodu a otec si našel přítelkyni do roka po rozvodu. Později se dozvěděli, že se otec se scházel se svou přítelkyní ještě před rozvodem. S přítelkyní má nyní syna, kterému jsou 3 roky. Sestra žije stále s matkou a jejím přítelem v bytě. Matka je zaměstnaná jako zdravotní sestra ve fakultní nemocnici a otec je zaměstnán jako řidič kamionu.

Sociální anamnéza:

M.T. vyrůstal ve čtyřčlenné rodině, společně žili ve větším městě v bytě. Po rozvodu zůstal i se sestrou v matčině péči, otec se z bytu odstěhoval. V bytě měl pokoj společný se sestrou. Když dospěl a potřeboval více prostoru, asi okolo 20 let, odstěhoval se k prarodičům do rodinného domku, kde má pokoj sám pro sebe a celkově více prostoru. Na vztahu s matkou to nic nezměnilo. Vzhledem ke koronavirové situaci, se prarodiče obávali nakažení, a tak když bylo nejvyšší riziko, přebýval chvíli u matky. Také často navštěvuje svou přítelkyni na Moravě.

M.T. má okolo sebe mnoho známých a několik bližších přátel. Je velmi přátelský a nejlépe se cítí ve společnosti.

Vlastní šetření:

Období rozvodu M.T. příliš neprožíval, jelikož očekával, že taková situace nastane. Rodiče se neustále hádali, otec se několikrát nevracel domů. Doma nezůstával, ani když matka měla noční směnu, a nechal děti doma samotné. „Řekl, že jde do hospody a vrátil se až druhý den odpoledne.“ Ještě před rozvodem ho jednou viděl s jeho nynější přítelkyní. Měl velké dluhy, do kterých se dostal kvůli hraní automatů. Později se léčil s gamblerstvím. Půjčoval si peníze i od místních gangů. Matka i její rodina mu je pomáhala splácet. Po doplacení dluhů do roka od rodiny odešel. O rozvodu dětem řekla matka. Oba sourozenci jednoznačně řekli, že chtějí být po rozvodu v péči matky. M.T. si začal situaci pořádně uvědomovat až dva měsíce po rozvodu, že v podstatě přišel o tátu. Jeho sestra rozvod velmi prožívala a špatně se se situací vyrovnávala. Vzpomíná na matku, která byla z rozvodu psychicky na dně, neustále brečela a nebyla schopná normálně fungovat. M.T. je přesvědčen, že za rozvod může otec. Vzal si z něj ponaučení a v budoucnu by se nikdy nezachoval jako tenkrát on. V té době mu pomáhali hlavně kamarádi se se situací vyrovnat, a také strýc, bratr matky, který ho brával často za sportem na kolo a na hory, aby přišel na jiné myšlenky. Strýc mu v podstatě nahradil otce. S otcem se půl roku po rozvodu skoro neviděl, jelikož neměl kde bydlet a přebýval ve své práci v kanceláři, než si sehnal bydlení. Další tři roky k němu jezdili se sestrou každých 14 dní a když byl M.T. starší jezdil přibližně jednou za měsíc či dva měsíce, vždy kdy měl čas. S rodiči se nikdy víc o rozvodu nebavil, matky se na to neptal, věděl že by se jí vše vrátilo a nenesla by to dobře. Akorát otcí v 19 letech řekl stručně svůj názor, že ho zklamal a jeho činy nebyly férové. Otec se časem změnil a ke svému tříletému synovi se chová hezky, M.T. mrzí, že se takto nechoval dříve i k němu a jeho sestře.

Vztah s matkou měl podle jeho slov složitý. V období silnější puberty neustále poletoval po venku za kluky do hospody, nebo na různé akce. Matka ho v těchto aktivitách časově omezovala, připadal si blbě před kamarády, že musí být v 18 letech do 10 hodin doma. Na druhou stranu se jejich vztah od rozvodu zlepšoval, a i přes několik výkyvů mají dobrý vztah. Matce se snažil pomáhat, a než si našla přítele, tak částečně zastával roli muže v domácnosti. „Snažil jsem se nahradit tátu.“ Svého otce má rád, má s ním blízký vztah a bere ho jako svého tátu, ale chová k němu dodnes určitou zášť, za to, jak se k rodině zachoval a nemá potřebu se s ním tak často vídat. Mezi matkou a otcem nebyl po rozvodu žádný vztah, matka se s ním

nechtěla vidět. Jediný kontakt byl ohledně předání dětí a placení alimentů. Kdyby byla rodina stále celistvá a k rozvodu by nedošlo, měl by M.T. také mnohem více motivace k dokončení studia. Chybí mu pevná ruka otce. Na druhou stranu, jelikož se doma snažil nahrazovat otce a hodně matce pomáhal, naučil se dovednosti, kterým by jinak nevěnoval pozornost. Umí obstojně vařit, vypere si i vyžehlí prádlo, uklízí apod.

M.T. nemá pocit, že by rozvod rodičů nějak ovlivnil jeho pozdější navazování partnerských vztahů. Nyní má už půl roku vážnější vztah s přítelkyní, se kterou si dokáže už po poměrně krátké době představit budoucnost, předtím měl jeden vážnější vztah necelý rok. Ještě před rozvodem se setkal se šikanou, když chodil hrát hokej. Po rozvodu se občas posmíval ostatním, ale zpětně se většině z nich omluvil. Také začal s kouřením cigaret a podle M.T. je možné, že to může mít spojitost. V té době kouřila většina jeho kamarádů. Chvilí poté začal pít alkohol, což bylo určitě kvůli rozvodu. Když se někdy trochu napil, cítil se líp. Později se dostal také ke kouření marihuany. Marihuana mu chutnala a její kouření ho bavilo, tuto skutečnost nijak nespojuje s rozvodem. Cigarety a marihuanu v menším množství kouří dodnes a do budoucna by chtěl přestat úplně. Alkohol pije příležitostně.

Dva roky po rozvodu začal trpět úzkostnými stavy. Čím byl starší, tím víc situaci rozuměl, a tím víc se dostával do úzkostných stavů. V takových situacích chtěl být sám, nechtěl se s nikým vidět a jindy se chtěl opít alkoholem. Kolikrát nepustil ani sestru do pokoje, a ta musela spát přes noc s matkou v posteli. Do dneška má také trochu problém se sebeovládáním, někdy se nehezky vyjadřuje ke kamarádům a občas je „až moc ukecaný“, to si ale s rozvodem už nijak nespojuje.

4.4.5 Kazuistika č.5 - Marek

Osobní anamnéza:

Poslední rozhovor jsem uskutečnila s mužem, ve věku 22 let. Jeho iniciály jsou M.H., je svobodný a bezdětný. Na základní školu docházel v místě svého bydliště, v páté třídě se dostal na gymnázium, na kterém se neudržel a devátou třídu odchodil na základní škole. Poté nastoupil opět na gymnázium, kde vydržel dva roky. Následně vystudoval střední průmyslovou školu a po maturitě nastoupil na vysokou školu v Olomouci, kde studuje momentálně žurnalistiku. Při studiu si přivydělává několika brigádami, většinou jezdí s rozvozem. Svůj

volný čas tráví často s kamarády, zajímá se o sport především fotbal, který sleduje i chodí hrát, a také hraním počítačových her.

Rodinná anamnéza:

Rodiče se rozvedli, když byly M.H. necelé dva roky, byl jedináček. Matce bylo v době rozvodu 29 let a otcí 35 let. Otec měl v té době již dvě nemanželské děti, dcery. Nevlastním sestřám je 40 let a mladší 35 let. Matka si našla přítele cca 3 roky po rozvodu, se kterým má syna, je mu 14 let. S přítelem nezůstala, ale M.H. ho bral více jako otce nežli vlastního. Bývalý přítel matky měl po rozchodu dalšího syna, kterému je 8 let. Jelikož jsou mezi rodinami dodnes dobré vztahy, M.H. bere jeho syna také jako svého bratra. Otec si měl přítelkyni hned po rozvodu, se kterou má nyní také syna, je mu 13 let. M.H. má dohromady čtyři nevlastní sourozence. Matka vyučuje hudební výchovu na základní umělecké škole, také se věnuje vyučování muzikoterapie a otec je podnikatel v oboru gastronomie a stavebnictví.

Sociální anamnéza:

M.H. s rodinou žili společně v bytě ve větším městě, po rozvodu zůstal v matčině péči a otec se od rodiny odstěhoval. V bytě s matkou i bratrem žije dodnes. Při nástupu na vysokou školu byl přibližně měsíc na koleji, kde chtěl zůstat po celou dobu studia. Koleje z důvodu koronavirové krize zavřeli, tudíž se vrátil zpět domů. Má už skoro roční vztah s přítelkyní, která bydlí 300 km daleko. Ubytování na koleji by mu umožnilo se častěji s přítelkyní vidat. Vzhledem k okolnostem se nyní vidají při nejlepším jednou za měsíc. M.H. se nejlépe cítí ve společnosti svých přátel, je rád mezi lidmi a užívá si spontánní akce. Je přátelský, výřečný a nemá problém navazovat nové kontakty.

Vlastní šetření:

Na rozvod nemá živé vzpomínky, žije s touto skutečností odjakživa a neví jaké to bylo, když byli rodiče spolu. Přesto, že si rozvod nevybavuje, vždy ho toto téma zajímalo a chtěl se o situaci dozvědět co nejvíce. Zajímá ho psychologie, se kterou je situace úzce spjata. Než přišel M.H. na svět, rodiče spolu měli dobrý vztah. Matka se otce hezky starala a rozmazlovala ho, a když se M.H. narodil, starala se matka především o něj. Otcí se už tedy nedostávalo tolik pozornosti, špatně to nesl a po nějaké chvíli si našel milenku, se kterou je dodnes. Otec od rodiny nechtěl odejít, chtěl docílit toho, že bude mít rodinu i milenku zároveň. Když se matka o milence dozvěděla, požádala otce, aby se odstěhoval a podala žádost o rozvod. Rozvod

probíhal s klidnou atmosférou a bez hádek. Podle M.H. může za rozvod jednoznačně otec, který odešel od rodiny kvůli milence. S otcem se po rozvodu vídal do svých 9 let jednou týdně, vždy se na něj těšil a otec se mu věnoval. Trávili spolu celý den nebo odpoledne, otec ho brával ven, na fotbal, na bowling apod. Když se otci narodil druhý syn a měl už více starostí, vyžadoval po M.H., aby jezdil spíš on za ním. Nějakou dobu se vídali jednou za 14 dní, postupem času kontakt neustále slábl a dnes se vídají i třeba až po dvou letech. Vychovávala ho především matka, a tak si M.H. hledal mužský vzor všude jinde, vždy si ze situací něco odnesl a snažil se dělat věci po svém. Okolo 10 let byl nějakou dobu velmi fixován na matku. Byly i období, kdy se s matkou vůbec nebavil. S matkou byli občas „na nože“, ale jinak spolu dnes mají dobrý vztah, obdivuje ji a nedal by na ni dopustit. S otcem měli dřív celkem dobrý vztah, a když bylo M.H. 15 let a měl už vlastní hlavu, chytl se s otcem během jedné konverzace, kdy otci řekl, že se o něj otec nezajímá a ani ho nezná. S otcem nemají vyloženě špatný vztah, ale velmi chladný. Pokud se někdy M.H. dostane do stejné rozvodové situace jako jeho otec, určitě se zachová jinak. Rodiče mezi sebou nemají žádný vztah, nejsou vůbec v kontaktu. M.H. vnímá rozvod spíše pozitivně, pokud by měl na jeho výchovu větší vliv otec, nebyl by třeba taková osobnost jako je dnes. Během svého života se vždy cítil milován a podporován.

M.H. nemá pocit, že by měl rozvod rodičů vliv na jeho pozdější navazování partnerských vztahů. Ve vztazích je občas naivní, což má po matce, ale nijak si to s rozvodem nespojuje. M.H. také ne vždy dokáže respektovat přání partnera, pokud mu přijdou nesmyslná. Před aktuálním vztahem měl jeden vážný vztah 3 roky, občas se hádali a před rozchodem ho bývalá přítelkyně podvedla. Začali spolu jako děti, během vztahu dospěli a zjistili, že chtějí každý něco jiného.

Na základní škole se často pral se spolužáky, nebo se jim posmíval. Na gymnáziu se to pokračovalo. Vyrušoval v hodinách, utahoval si z kantorů apod. M.H. je vysoce inteligentní člověk, výtržnosti se dají spojit s faktem, že ho škola příliš nudila, jelikož byl ve všem napřed a měl samé jedničky. Také měl diagnostikovanou hyperaktivitu. Okolo 15 let začal M.H. kouřit cigarety, opět to nijak nespojuje s rozvodem. Chtěl se začlenit do party. V tu samou dobu začal také s alkoholem, rád chodil mezi lidí a alkohol mu chutnal, nedokáže říct, jestli to bylo vlivem rozvodu, nebo vztahem s ex přítelkyní, od které občas „utíkal“, tím že si dal raději pivo. Po rozchodu s přítelkyní začal s kouřením marihuany, pomáhalo mu to od špatných myšlenek. Alkohol a marihuanu užívá aktuálně pouze výjimečně a stále kouří cigarety.

Po rozchodu s přítelkyní zažíval hluboké pocity viny, že na ni kašlal, nebo že je moc tlustý apod. M.H. dodává, že byl více poznamenán vztahem s bývalou přítelkyní nežli rozvodem rodičů. Neventiluje příliš svoje pocity a emoce, je dost často bezemoční. Podle M.H. je to vlivem rozvodu, jelikož byl většinu času pouze s matkou a té se svěřovat nechtěl. Potřeboval otce, kterému se ale svěřit nemohl, a tak dusil emoce a pocity v sobě. Po rozchodu s přítelkyní se emočně uzavřel do sebe. Až s příchodem nového vztahu pustil své emoce znovu napovrch.

4.5 Grafické zpracování získaných výsledků z dotazníků

Grafické znázornění získaných výsledků z dotazníků je seřazeno podle otázek, které byly uvedené v dotazníku. Všechny uvedené grafy a tabulky vycházejí z vlastního výzkumného šetření.

Otázka č. 1 - věk:

Dotazník vyplnilo celkem 50 respondentů. Nejmladší respondent byl ve věku 15 let, a nejstarší dotazovaný respondent byl ve věku 55 let. Věkový průměr respondentů činí 33 let.

Otázka č. 2 - pohlaví:

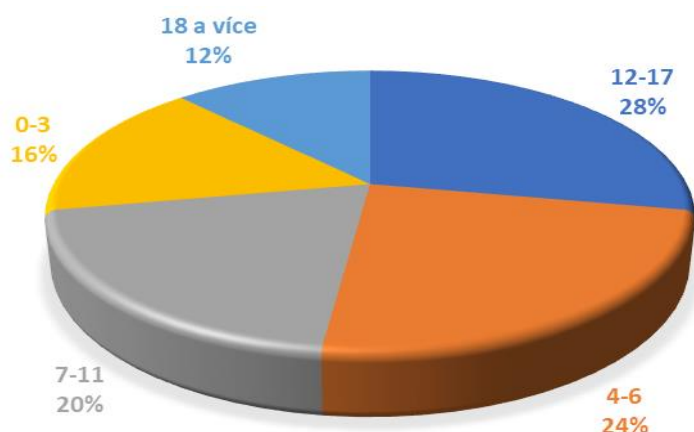
Tabulka č. 1 – pohlaví respondentů

žena	31
muž	19

Tabulka č. 1: Tabulka zobrazuje zástupce ženské a mužské části respondentů. Z tabulky vyplývá, že na dotazník odpovědělo více žen, které tvoří 62 % a méně mužů, kteří tvoří 38 %.

Otázka č. 3 - Kolik Vám bylo let, když se rodiče rozvedli?

V této otázce jsem odpovědi rozdělila do kategorií, které odpovídají jednotlivým vývojovým obdobím dítěte. Ve věku 0-3 batolecí období, ve věku 4-6 předškolní věk, ve věku 7-11 mladší školní věk, ve věku 12-17 období dospívání a ve věku 18 a více období adolescence a rané dospělosti.

Graf č. 1 – grafické znázornění věku respondentů během rozvodu rodičů

Graf č. 1: V grafu je uvedeno 5 kategorií období, kdy se rodiče dotazovaných rozvedli. V období dospívání 28 %, v období předškolního věku 24 %, v období mladšího školního věku 20 %, v batolecím období 16 % a v období adolescence a rané dospělosti 12 %.

Otázka č. 4 - Kolik máte sourozenců?

Otázkou jsem zjišťovala, zda si respondent prošel rozvodem sám nebo se sourozencem/sourozenci.

Tabulka č. 2 – počet sourozenců

jednoho	26
dva	12
nula	6
tři	5
čtyři	1

Tabulka č. 2: Z tabulky je zřejmé, že většina respondentů (88 %) si prošla rozvodem se svým minimálně jedním sourozencem. Pouze 12 % respondentů bylo během rozvodu jedináčkem.

Otázka č. 5 - Jaká panovala atmosféra v rodině v době rozvodu?

Touto otázkou zjišťuji, zda si respondenti vybavují průběh a atmosféru v rodině v době rozvodu, zda byla klidná nebo naopak bouřlivá.

Graf č. 2 – grafické znázornění atmosféry v rodině během rozvodu

Graf č. 2: Z grafu vyplývá, že 44 % respondentů si vybavuje atmosféru neklidnou s občasnými hádkami. Dalších 34 % si atmosféru už nepamatuje. 14 % dotazovaných si vybavuje bouřlivou atmosféru s velkým množstvím hádek, a zbylých 8 % si vybavuje klidnou atmosféru bez hádek.

Otázka č. 6 - Proč k rozvodu došlo?

Tato otázka zjišťuje příčiny, kvůli kterým k rozvodu rodičů došlo. Na výběr jsem vytvořila 8 možností, z nichž je jedna označena jako „jiný důvod“, pro případ, že by respondentovi nevyhovovala ani jedna z nabízených odpovědí.

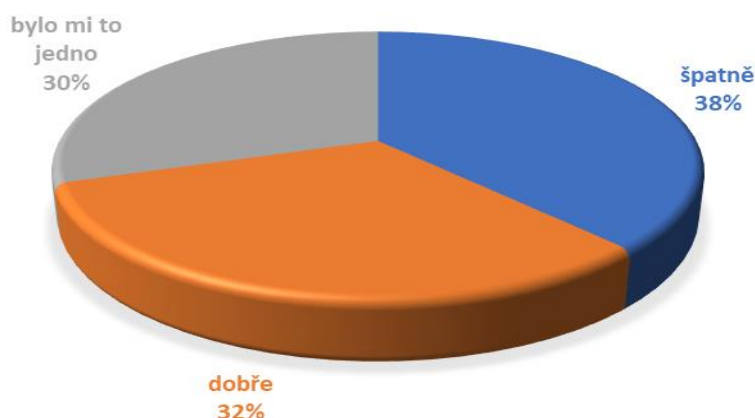
Tabulka č. 3 – důvody rozvodu

Důvody	Počet odpovědí
Jiný způsob života, nerozuměli si	15
Nevěra	11
Závislost	7
Neznám důvod	6
Hádky	5
Jiný důvod	3
Finanční problémy	2
Domácí násilí	1

Tabulka č. 3: Z tabulky je zřejmé, že k rozvodu docházelo především kvůli jinému způsobu života (15 odpovědí) a nevěře (11 odpovědí), kde bylo celkem 26 odpovědí. Často také kvůli závislosti, 7 odpovědí. 6 respondentů nezná důvod rozvodu. 5 odpovědí bylo kvůli hádkám. 3 odpovědi jiný důvod. Kvůli finančním problémům pouze 2 odpovědi a kvůli domácímu násilí 1 odpověď.

Otázka č. 7 - Jak jste se s rozvedem rodičů vyrovnával/a?

Tato otázka zjišťuje, zda se respondent s rozvedem rodičů vyrovnával špatně, dobře anebo se ho to nijak nedotýkalo a bylo mu to jedno.

Graf č. 3 – grafické znázornění vyrovnání se dítěte s rozvedem rodičů

Graf č. 3: U grafu je vidět, že jsou odpovědi celkem vyrovnané. Nejčastější odpovědí však bylo, že se respondent s rozvedem špatně vyrovnával, a to 38 % procent. Dalších 32 % se s rozvedem vyrovnávalo dobře a zbylým 30 % byl rozvod rodičů jedno.

Otázka č. 8 - Obviňoval/a jste někoho z rozvodu rodičů?

Otázka je zaměřena na fakt, že některé děti z rozvedených rodin obviňují určitou osobu nebo osoby z rozvodu jejich rodičů.

Graf č. 4 – grafické znázornění obviňování rodičů po rozvodu ze strany dítěte

Graf č. 4: Více jak polovina respondentů, tedy 52 %, nikoho z rozvodu rodičů neobviňovala. 30 % dotazovaných obviňovalo z rozvodu rodičů otce. 8 % obviňovalo rozvodu matku, dalších 6 % odpovědělo, že obviňovali někoho jiného a zbylá 4 % obviňovala samu sebe.

Otázka č. 9-V čí péči jste byl/a po rozvodu?

Touto otázkou jsem zjišťovala, v čí péči byli respondenti po rozvodu rodičů. Zvolila jsem možnosti v matčině péči, v otcově péči, ve střídavé péči a v péči někoho jiného.

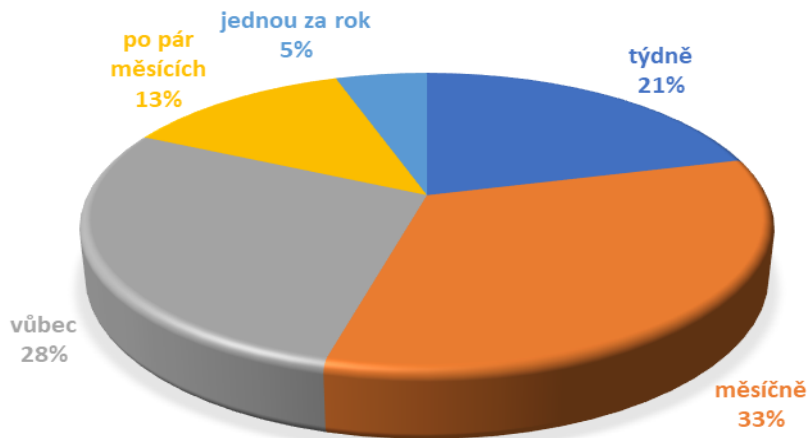

Graf č. 5 – grafické znázornění péče o dítě po rozvodu

Graf č. 5: Z grafu je zřejmé, že většina respondentů byla po rozvodu v matčině péči, tedy 79 %. V otcově péči bylo po rozvodu 12 % respondentů, ve střídavé péči 6 % a v péči někoho jiného pouze 2 %.

Otázka č. 10 - Jak často jste se vídal/a s druhým rodičem?

Tato otázka zjišťuje, zda a jak často se respondenti vídali s druhým rodičem, u něhož nebyli v péči po rozvodu.

Graf č. 6 – grafické znázornění množství styku dítěte s rodičem, u kterého nebylo v péči

Graf č. 6: 33 % uvedlo odpověď měsíčně a 28 % odpovědělo vůbec. 21 % uvedlo týdně, dalších 13 % uvedlo po pár měsících, a zbylých 5 % uvedlo jednou za rok.

Otázka č. 11 - Jaký byl Váš vztah s matkou po rozvodu?

Otázkou je zkoumáno, jaký vztah měli respondenti se svou matkou po rozvodu.

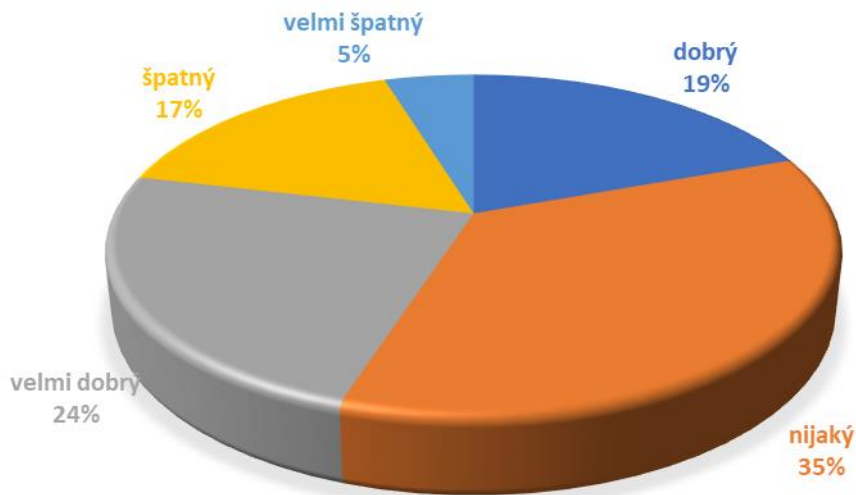

Graf č. 7 – grafické znázornění vztahu dítěte a matky po rozvodu

Graf č. 7: Více jak polovina respondentů, a to 51 %, měli s matkou po rozvodu velmi dobrý vztah. Dalších 31 % respondentů mělo s matkou dobrý vztah. Pouze 10 % respondentů mělo s matkou špatný vztah. 2 % velmi špatný vztah a 2 % nijaký vztah.

Otázka č. 12 - Jaký byl váš vztah s otcem po rozvodu?

Otázka zkoumá, jaký vztah měli respondenti se svým otcem po rozvodu.

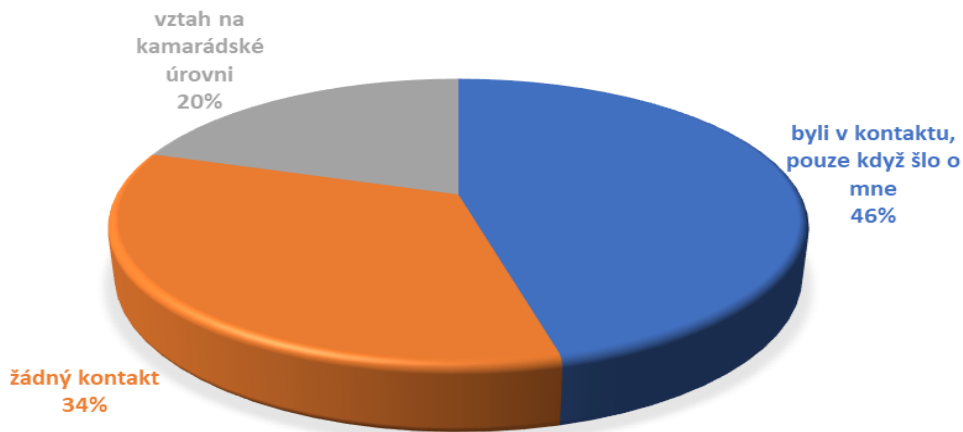

Graf č. 8 – grafické znázornění vztahu dítěte a otce po rozvodu

Graf č. 8: 36 % uvedlo, že měli s otcem nijaký vztah po rozvodu. 24 % uvedlo, že měli velmi dobrý vztah. 19 % odpovědělo dobrý vztah. 17 % uvedlo špatný vztah, a zbylých 5 % uvedlo velmi špatný vztah.

Otázka č. 13 - Jaký byl vztah rodičů po rozvodu?

Otázka zjišťuje, zda se rodiče po rozvodu vídali ohledně předání dětí, přátelili anebo neudržovali žádný kontakt.

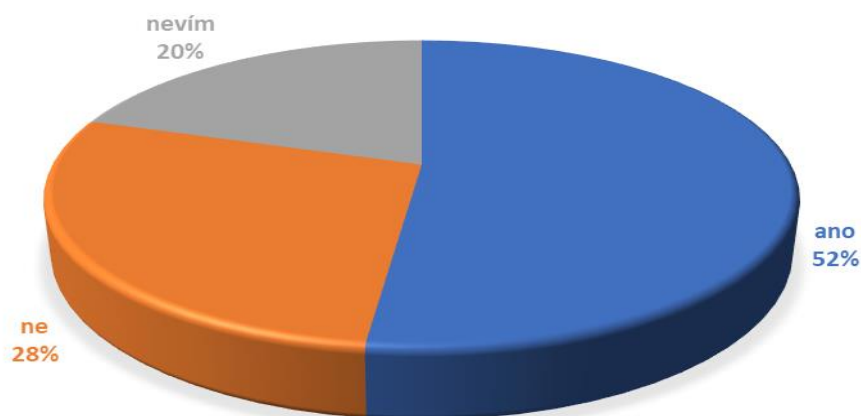

Graf č. 9 – grafické znázornění vztahu rodičů po rozvodu

Graf č. 9: 46 % respondentů odpovědělo, že byli rodiče v kontaktu pouze pokud šlo o dítě. 34 % uvedlo, že rodiče nebyli v žádném kontaktu. Zbýlých 20 % uvedlo, že rodiče udržovali vztah na kamarádské úrovni.

Otázka č. 14 - Myslíte si, že rozvod rodičů na Vás měl vliv v navazování pozdějších partnerských vztahů?

Tato otázka se zaměřuje na zjištění, zda si respondent myslí, jestli na něj měl rozvod jeho rodičů vliv při pozdějším navazování partnerských vztahů.

Graf č. 10 – grafické znázornění vlivu rozvodu rodičů na navazování partnerských vztahů

Graf č. 10: Více jak polovina respondentů, a to 52 %, si myslí, že rozvod rodičů na ně mělo vliv při pozdějším navazování partnerských vztahů. 28 % si myslí, že rozvod neměl žádný vliv a 20 % si není v této otázce jisto.

Otázka č. 15 - Objevil se u Vás některý z nežádoucích jevů po rozvodu?

Tato otázka zkoumá, jestli se u respondentů objevily některé nežádoucí jevy po rozvodu. Zde měli možnost zvolit více odpovědí. Uvedla jsem 10 možných odpovědí.

Tabulka č. 4 – nežádoucí jevy po rozvodu

žádné	27
kouření	11
jiné	9
útěk k partě	8
alkohol	8
krádeže a lži	5
drogy	5
problémy mezi vrstevníky	3
šikana	3
útěky z domova	2

Tabulka č. 4: Z tabulky je zřejmé, že se u více než poloviny (54 %) respondentů neobjevily žádné nežádoucí jevy po rozvodu. Nejčastějším nežádoucím jevem po rozvodu je kouření, kde je 11 odpovědí. Jako druhý nejčastější jev odpověděli jiné, kde je 9 odpovědí. Dalším velmi častým jevem je útěk k partě a alkohol, u obou je 8 odpovědí. Někteří se setkali s drogami, krádežemi a lhaním, u obou je 5 odpovědí. V poslední řadě měli 3 respondenti problémy mezi vrstevníky, další 3 se setkali se šikanou a 2 s útoky z domova.

Otázka č. 16 - Objevil se u Vás některý z negativních psychických projevů po rozvodu?

Pomocí této otázky zjišťuji, zda se u respondentů objevily některé negativní psychické projevy po rozvodu rodičů. Zde byla také možnost zvolit více odpovědí. Uvedla jsem 10 možných odpovědí.

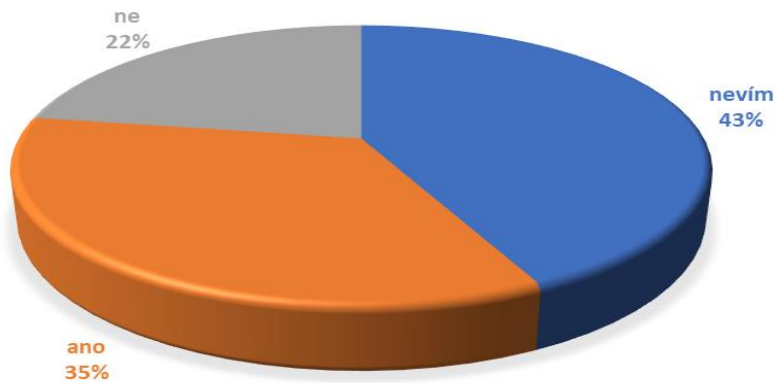
Tabulka č. 5 – negativní psychické projevy po rozvodu

žádné	22
nízké sebevědomí	17
úzkosti	10
uzavření do sebe	8
rozmazlenost	5
agresivita	4
pocity viny	3
PPP (porucha příjmu potravy)	2
psychosomatické potíže	2
deprese	1

Tabulka č. 5: U 44 % respondentů se neobjevily žádné negativní psychické projevy. Nejčastějším negativním psychickým projevem je nízké sebevědomí, tento problém se týkal 17 respondentů. Druhým nejčastějším psychickým projevem jsou úzkosti, které mělo 10 respondentů. 8 z respondentů se po rozvodu uzavřelo do sebe. 5 respondentů bylo po rozvodu rozmazleno. Agresivitu uvedli 4 respondenti, pocity viny 3 respondenti, PPP 2 respondenti, psychosomatické potíže 2 respondenti a deprese 1 respondent.

Otázka č. 17 - Myslíte si, že rozvod rodičů ovlivnil Vaši budoucnost?

Tato otázka zjišťuje, zda si respondenti myslí, že rozvod rodičů nějakým způsobem ovlivnil jejich budoucnost.

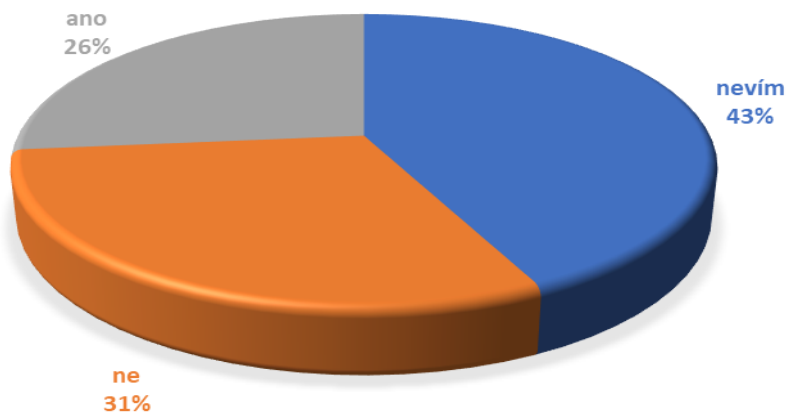

Graf č. 11 – grafické znázornění vlivu rozvodu rodičů na budoucnost dítěte

Graf č. 11: U 43 % respondentů byla odpověď nevím. 35 % respondentů rozvod rodičů ovlivnil jejich budoucnost a 22 % respondentů neovlivnil jejich budoucnost.

Otázka č. 18 - Myslíte si, že rozvod ovlivnil Vaši osobnost a vlastnosti?

Tato otázka zjišťuje, zda si respondenti myslí, že rozvod rodičů nějakým způsobem ovlivnil jejich osobnost a vlastnosti.

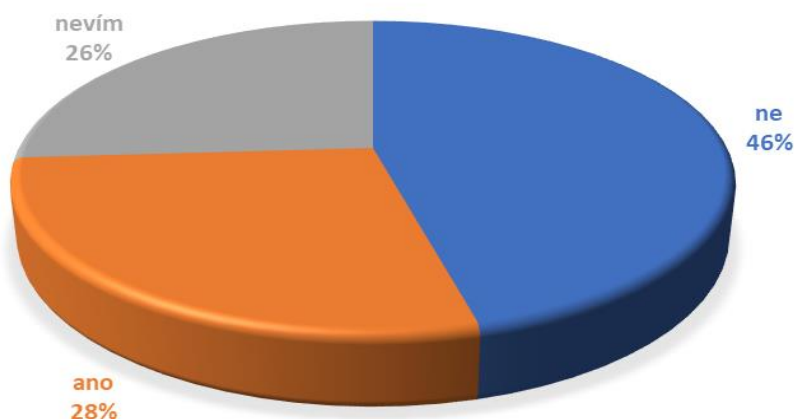

Graf č. 12 – grafické znázornění vlivu rozvodu rodičů na osobnost a vlastnosti dítěte

Graf č. 12: 43 % respondentů odpovědělo nevím, 31 % respondentů odpovědělo ne a 27 % respondentů odpovědělo ano.

Otázka č. 19 - Myslíte si, že rozvod rodičů, jeho celkový průběh a situace po rozvodu Vám způsobila určité psychické bloky, které negativně ovlivňují Vaše chování či jednání v rámci sociálních vztahů?

Otázkou je zkoumáno, zda se u respondentů příčinou rozvodu objevily psychické bloky, které je nežádoucím způsobem ovlivnily v chování či jednání v rámci sociálních vazeb.

Graf č. 13 – grafické znázornění vlivu rozvodu rodičů na chování a jednání v rámci sociálních vztahů dítěte

Graf č. 13: 46 % respondentů označilo odpověď ne, 28 % respondentů označilo odpověď ano, a 26 % označilo odpověď nevím.

Otázka č. 20 - Poukázal/a byste na některé negativní styly Vaší výchovy ze strany rodičů?

Touto otázkou zkoumám, zda si respondenti všimli některých negativních jevů při výchově u svých rodičů. Na otázku byla otevřená odpověď, aby respondenti mohli případně přesně popsat konkrétní poznatky ohledně výchovy.

21 respondentů napsala slovy „ne“, 4 respondenti uvedli slovy „ano“, ale více se k problematice nevyjádřili a 7 respondentů uvedlo slovy „nevím“. Následujících 18 odpovědí bylo konkrétních a některé negativní styly výchovy se zde opakovaly. 2 odpovědi se týkaly poukázání na nezáměr a nedostatek pozornosti ze strany jednoho z rodičů po rozvodu, otec se jim téměř vůbec nevěnoval a druhá odpověď se týkala matky, která neměla zájem o společné aktivity a nevěnovala dítěti pozornost. V dalších 2 odpovědích bylo poukázáno na nedostatečnou snahu o pochopení a porozumění, celkově málo pochopení ze strany rodičů. 3

odpovědi se zaměřili na rozmazlování a kupování si dětí po rozvodu. Děti dostaly vše, co chtěly a v některých případech neměly nastavená žádná pravidla a mohly si dovolit, co chtěly. V 1 ze 3 odpovědí bylo navíc uvedeno, že proto měla dotyčná problémy na základní škole. Další 3 odpovědi se týkaly neplnění slibů ze stran rodičů a skutečnosti, kdy otec mluvil špatně o matce. Ve dvou následujících odpovědích bylo uvedeno nucení do sportovních aktivit. V první odpovědi, že respondenta nutil otec do sportovních aktivit, které ho nebavily, jen proto, že je měl rád on. V druhé odpovědi bylo uvedeno, že byly děti nuceny do sportovních aktivit, a měly zakazovány ty, které je bavily. Jedna z odpovědí byla zaměřena na podceňování a velmi přísné rodiče. U další odpovědi bylo vytknuto mnoho trestů a málo společně stráveného času. Další odpověď *„Táta nás bral na dovolenou se svou milenkou a jejími dětmi.“* nedokážu přesně zařadit, z takového popisu nedokážu určit negativní jev výchovy. Odpověď *„Myslím si, že jsem byla vychována skvěle a ve skvělých podmínkách až na chvilkové období rozvodu.“* vystihla fakt, že výchova může být v pořádku i přes složitou situaci v rodině. Další z odpovědí popisuje situaci, kdy ze strany otce nebyla v téměř žádná výchova, a pokud ano, jednalo se o agresivní ponižující styl, dotyčná byla podle otce „neschopná“, když jí něco nešlo. Naopak matka ji i sourozence vychovávala, jak nejlépe dovedla. Na závěr uvedu nejdelší z odpovědí, která shrnuje několik, již výše uvedených negativních stylů výchovy ze stran rodičů. *„Upřednostňování bratra, neuznávání úspěchů, nekonečný podceňování, nedostatečná snaha mě naučit věci, které podle mě rodiče normálně učí (např. sem tam řízení auta, oprava světlá, vaření, nějaký manuální činnosti, cokoli na zahradě... je toho docela rachot), matka přede mnou dost často projevovala agresi, a ještě nás učila "kopat převážně sám za sebe", otec a jeho porozvodový častý střídání partnerů a srkání pivka taky není nic, co ti v 15 letech vytvoří vzor.“*

4.6 Závěrečné shrnutí výzkumného šetření

Pomocí rozhovorů a dotazníků jsem se pokusila zjistit co nejvíce možných informací ke zkoumaným aspektům. Zaměřila jsem se především na zpětný pohled respondentů na rozvodovou situaci v rodině. V každém, kdo si prošel v dětství rozvodem či rozchodem rodičů, to jistě zanechá určité stopy. Každý jedinec se vyrovnává s obtížnou situací jiným způsobem. Spousta z nich si to v dospělosti nepřiznává, ale přesto na nich můžeme v jejich chování, jednání a schopnosti navazování a udržování si sociálních vztahů určité vlivy pozorovat. Všechny děti jsou jedinečné a originální bytosti. Různé děti mají různé hranice snášenlivosti, různé inteligence, různé citění a vnímání, různé osobnosti a vlastnosti, a tak každé dítě rozvod snáší jinak, a proto se nedají pro všechny děti jednoznačně určit stejné výchovné metody, jak se po rozvodu k dítěti chovat. Alespoň je možné vytvořit souhrn rad a doporučení, jak se k dětem po rozvodu stavět.

Jak někteří respondenti v rozhovorech zmínili, často se stává, že otec odejde od rodiny a s dítětem se příliš často nevidá. Jedinci mají často zpětně pocit chybějícího mužského vzoru v dětství. Taková záležitost se nemusí vždy týkat jen otce, odejít od rodiny může i matka, ale jak ze zjištěných informací vyplývá, většinou to přijde ze strany otce. Tomuto tvrzení nasvědčuje i fakt, že respondenti častěji uvedli odpověď, že z rozvodu viní spíše otce. Důsledkem toho jedinci např.: nevědí, jak hovořit a chovat se k opačnému pohlaví, jak řešit problémy s partnerem apod. Není výjimkou, že rodiče po rozvodu nespolupracují a kopou převážně každý sám za sebe. U každého rodiče jsou tedy jiná pravidla, tresty, způsoby atd. V některých případech se může dítě s takto vedeným stylem domácností ztotožnit a mít v budoucnu problém spolupracovat s partnerem. Některé z dětí po rozvodu se také potýkají s pocity zanedbání ze strany jednoho z rodičů. Rodiče také někdy slibují věci, které později nedodrží a tím si u dítěte narušují důvěru. Děti poté trpí nedostatkem pozornosti, kdy rodič nemá zájem se dítěti věnovat. Pro dítě je vždy důležité mít nadále oba rodiče, i když spolu nežijí. Je vhodné, aby se dítě často vídalo i s druhým rodičem, u kterého není v péči. O druhého rodiče tak neprijde a nebude mu chybět mužský ani ženský vzor, který dítě při výchově potřebuje. Dle mého názoru je podstatné, aby rodiče udržovali vřelý vztah a snažili se mezi sebou spolupracovat. Také je důležité, aby u každého z rodičů byla nastavená stejná pravidla a míra trestů, které by si měli předem stanovit a v průběhu výchovy dítěte podle potřeby upravovat. Vyvarovali se nevhodné mluvě o druhém rodiči, slovních útoků vedených směrem k druhému rodiči, vybíjení si zlosti na dítěti a manipulaci s dítětem.

Děti se často setkávají nejen s nedostatečnou pozorností, ale i s nedostatečnou snahou o pochopení jejich přání a potřeb ze stran rodičů, nebo se celkově cítí nepochopeni. Kvůli odchodu jednoho z rodičů se u dětí buduje určitá nedůvěřivost v ostatní lidi, především při hledání partnera. Trvá jim značně déle, než si v partnera vybudují důvěru. Bojí se opuštění, jelikož to viděli v dětství u svých rodičů. Děti z rozvedených rodin mají také větší tendenci propadat toxickým partnerským vztahům, vyrůstali v prostředí nezdravého a toxického vztahu svých rodičů, jelikož neznají nic jiného, může jim to připadat „normální“, proto v budoucnu snadněji propadnou nezdravému partnerskému vztahu. Zároveň si snadněji vytváří závislost na svém partnerovi, je to způsobeno obavou z opuštění, a tak se svého partnera drží, stávají se na něm závislí, veškerý čas věnují pouze partnerovi atd. Rodiče tomu mohou předejít tak, že se budou i po rozvodu co nejvíce snažit udržovat s druhým rodičem dobrý a zdravý vztah. Podporovat u dítěte pozitivní vztah k druhému rodiči a jeho rodiny.

Dalším negativním výchovným stylem může být rozmazlování a kupování si dětí. Dítě dostane vše, co chce. Veškeré hračky, kapesné, kdy si vzpomene. Rodiče mu umožňují život bez pravidel. Dítě může chodit ven s kamarády, kdy chce, vracet se domů, kdy chce, nezávisle na jeho věku apod. Může k tomu docházet z několika důvodů: rodič se snaží dítěti vynahradit ztrátu jednoho z rodičů, rodič se snaží dostat dítě na svou stranu, někteří rodiče nevěnují dítěti příliš pozornosti, a tak mu alespoň kupují věci a všechno dovolují. Dítě si na to zvykne a může kvůli tomu mít v budoucnu problémy, které se můžou projevit ve škole např.: neuznáváním autorit, neposlušnost, nebo neschopnost finanční gramotnosti, dítě nezvládá v dospělosti vyjít s penězi, které si vydělá. Vždy je vhodné vést dítě k určitým pravidlům a dát mu najevo, že ne vždy vše, co chce, tak snadno a hned dostane. Musí mít nastavené mantinely a hranice, které nesmí překročit, jinak následuje přiměřený trest. Kapesné mít předem určené např.: jednou týdně 250 Kč a z pravidel nepolevovat. Jak jsem již zmínila výše pro vyvážený vztah dítěte s oběma rodiči je potřeba, aby se rodiče domluvili a při určování pravidel spolupracovali. Rodiče by měli v tomto případě dítě distancovat od svých problémů a komunikovat spolu v zájmu psychického zdraví dítěte. Ideální je snažit se co nejvíce přiblížit stavu, kdy jsou pravidla u každého rodiče stejná.

V odpovědích od respondentů také zazněli případy, kdy rodiče nutili děti do sportovních aktivit, které je nebavily. V těchto situacích se často jedná o úsilí pokračovat svým životem ve svých dětech. Rodiči se třeba v životě nedostal přesně tam kam chtěl, a tak to vyžaduje po svém dítěti. Tato problematika se netýká jen dětí z rozvedených rodin, můžeme ji pozorovat i v

úplných rodinách. Avšak je možné, že v situacích, kdy rodič přijde o partnera, se může tendence k úsilí přenášet svoje životní cíle na dítě navýšit.

Nemůžeme také opomenout lepší zvládnání situace, když mají jedinci sourozence. Pokud si rozvodem prošli společně se svým sourozencem, obecně rozvod snášeli líp a jsou si o to bližší. Také je rozhodující věk dítěte při rozvodu rodičů. Jestliže bylo dítěti během rozvodu podstatně málo let, a tuto dobu si v dospělosti stěží vybavuje, přijde mu normální, že jsou rodiče od sebe, žije s tím odjakživa. Nevyklučuje se to však negativními dopady na dítě. Setkáváme se zde i s faktem, že se někteří jedinci obávají vlastního rozvodu a nechtějí, aby si jejich dítě prošlo stejnou situací jako oni sami. Během výpovědí několikrát zaznělo, že se jedinci nechtějí v budoucnu dostat do stejné situace jako jejich rodiče a berou si z rodičů ponaučení, jak by se nikdy nechtěli zachovat ke svému dítěti.

Jak vyplývá z výpovědí respondentů a odpovědí z dotazníků, jsou častým jevem u dětí po rozvodu úzkostné stavy spojené s nepříjemnou situací. Dávají si rozvod rodičů za vinu, nebo neví proč k rozvodu došlo apod. Negativním jevem může být také agresivita dítěte, která se projevuje např.: posmíváním se ostatním dětem, šikanováním jiných dětí apod. U některých dětí se můžou objevovat útoky k partě a společně s tím začínají s kouřením a s alkoholem, nebo s kouřením marihuany. Respondenti tyto skutečnosti ne vždy spojují s rozvodem rodičů. S rozvodem to přímo souviset nemusí, někdy tomu tak ale bohužel je.

Zajímavým tématem je v této problematice také manipulace s dětmi. S manipulací se dítě ze stran rodičů setkává po rozvodu běžně, avšak ve většině případů si manipulaci neuvědomuje. K manipulaci může docházet už od útlého věku dítěte. V získaných výpovědích rozhovorů a odpovědích z dotazníků tato problematika nezazněla. Jedinec si ve většině případů neuvědomuje, že je s ním manipulováno, proto to podle mého názoru v mé praktické části nezaznělo. Dítě svému rodiči věří a neočekává od něj takové zacházení. Z tohoto nečestného boje může později vzejít syndrom zavržení rodiče. Rodič své dítě „programuje“ proti druhému rodiči. Programuje o to přesvědčivěji, když svému zkreslenému pojetí situace věří a skutečné psychologické příčiny svého chování si neuvědomuje. Takové jednání je důsledek nezdravého vztahu. Rodič může mít různé motivy, které ho k manipulaci vedou např.: motiv pomsty, motiv bezpečnosti, motiv „ochrany“ dítěte, motiv mocenský, obava z pozdější ztráty dítěte, motiv preventivní, motiv transcendence. Rodič se soustředí na potřebu ublížit bývalému partnerovi a nebere ohled na možné negativní dopady na dítě.

Přestože v dnešní době není rozvod nebo rozchod rodičů nic neobvyklého, spousta rodičů nedokáže dítěti situaci ulehčit, naopak jí někdy dokážou i zhoršit. Vznikají neúplné rodiny a děti se dostávají do obtížných období. Jednoznačně stanovit metody a postupy podle mého názoru není možné, jelikož každé dítě potřebuje jiný přístup. V následujících bodech se pokusím shrnout některá doporučení rodičům k výchovným metodám po rozvodu:

- Věnovat se dítěti nejvíce, jak je to možné, i nadále bez ohledu na problémy s bývalým partnerem. Nepřestávat být rodičem. (viz str. 50)
- Věnovat mu pozornost, vnímat jeho potřeby, naslouchat mu a minimalizovat změny v jeho životě. Respektovat přání a potřeby dítěte. (viz str. 48)
- V zájmu dítěte udržovat s bývalým partnerem vřelou komunikaci a vzájemně spolupracovat. Nastavit si pro dítě stejná pravidla a tresty u obou z rodičů, neměnit po rozvodu výchovné metody. (viz str. 50-51)
- V zájmu dítěte umožnit častý styk s rodičem, u kterého není v péči. Naopak rodič, u kterého dítě není v péči, by si měl dítě velmi často brát k sobě. (viz str. 50)
- Vyhnout se nežádoucím jevům jako je manipulace, pomluvy směrem k druhému rodiči apod. Je důležité neinterpretovat své problémy s ex partnerem na úkor dítěte. Nezatahovat dítě do problémů mezi rodiči. Naopak podporovat pozitivní hodnocení druhého rodiče a jeho rodiny. (viz str. 51-52)
- Zároveň dětem neslibovat nesplnitelné, sliby, které dětem dají dodržet. Nelhat jim. (viz str. 50)
- Dostatečně dítěti vysvětlit, proč k situaci došlo a proč je potřeba, aby byli rodiče od sebe. Dítě si vzniklou situaci nebude dávat za vinu a nebude v sobě nosit žádné nezodpovězené otázky. (Everett, 2000)

Výše uvedené návrhy nelze brát jako daná pravidla, která jsou pro všechny děti v rozvodové situaci stejná. Každé dítě je jiné a s rozvodem se jinak vyrovnává. Přesto jsem se vynosnažila vymezit určité postupy, které by mohly při řešení takové situace pomoci. Lidé se dostávají do různě složitých životních situací a je důležité, aby alespoň marginálně věděli, jak ji zvládat a jak se chovat.

5 Závěr

První kapitola teoretické části bakalářské práce se věnuje pojmu a definici rodiny, následně jejími funkcemi a typy rodin. Druhá kapitola se zaměřuje na rozpad rodiny neboli rozvod, jeho definici, na příčiny rozvodu. Jednou z podkapitol druhé kapitoly jsou statistiky rozvodovosti v České republice od roku 1998 do roku 2018. Je zde poukázáno i na fakt, že v poslední době nelze mluvit pouze o rozvodovosti, ale i rozchodovosti. Přestože rozvodovost klesá, tak zároveň s tím klesá i sňatečnost, nemůžeme tedy říct, že se situace zlepšuje. Třetí a zároveň poslední kapitola teoretické části bakalářské práce se věnuje výchově a dopadu rozvodu rodičů na dítě z psychologického hlediska. Jsou zde popsány dopady rozvodové situace na dítě a také syndrom zavržení rodiče. V dalších podkapitolách třetí kapitoly jsem rozebrala spory a spolupráci rodičů po rozvodu, společnou a střídavou péči o dítě, nevlastní rodiče a spolu s tím fenomén nevlastní matky, a na závěr možné obavy dětí z rozvodu rodičů (např.: hádky, konflikty, změna bydliště, opuštění apod.), dále některé psychické projevy dítěte z rozvedené rodiny (např.: noční můry a děsy, útky z domova, zvýšená rozmazlenost apod.) a prožívání rozvodu v jednotlivých vývojových obdobích (u novorozence, batolete, dětí v předškolním věku, dětí v mladším školním věku a v období dospívání)

Cíl bakalářské práce se mi alespoň z části podařilo naplnit. Zabývala jsem se rodinou a jejími aspekty, dále rozvodem a jeho aspekty, rozebrala jsem veškeré dopady na dítě po rozvodu, a také druhy rozdělení péče o dítě po rozvodu. Hlavní zaměření celé bakalářské práce bylo na rozpad rodiny neboli rozvod. V praktické části jsem použila dvě metody výzkumného šetření, a to pozorování jiných osob a formu anonymního dotazníku. Seznámili jsem se tak s pěti příběhy lidí, kteří žili a vyrůstali v rozvedené rodině. Příběhy jsem zpracovala do jednotlivých kazuistik na základě rozhovorů s respondenty, a s výsledky z dotazníku, který vyplnilo 50 respondentů. Rozhovory i dotazníky se zaměřovali na dopady na psychiku a sociální vazby dítěte po rozvodu, a na nežádoucí výchovné postupy ze strany rodičů po rozvodu. Kazuistiky shrnují životní příběhy respondentů od doby rozvodu až po současnost. Dotazníky jsem rozeslala na internetu po svých známých, na finančním úřadě v Jičíně, kde pracuje moje matka, a také jsem požádala studijní oddělení Vysoké školy aplikované psychologie, zda by rozeslali dotazníky studentům. Dotazníky tedy vyplnilo široké spektrum lidí od 15 let do 55 let.

Po vyhodnocení rozhovorů i dotazníků se mé očekávání a cíl praktické části podařilo splnit. Z kazuistik i z grafů je zřejmé, že se každý jedinec s rozvodem rodičů vyrovnává jiným způsobem, prožívá a reaguje na obtížnou situaci jinak. Během výzkumného šetření bylo

odhaleno několik druhů nežádoucí výchovy ze strany rodičů po rozvodu, také několik možných negativních psychosociálních dopadů na dítě po rozvodu např.: tendence propadat do toxických vztahů, nedůvěřivost apod. Důvody, kvůli kterým k rozvodu dojde, jsou různorodé, stejně jako prožívání jedinců, a tak nelze vytvořit jedno stejné řešení problému pro všechny. V závěrečném shrnutí výzkumného šetření jsem v jednotlivých odstavcích vypsala některé nežádoucí jevy během výchovných postupů ze strany rodičů, ke kterým se respondenti během výzkumného šetření vyjádřili, a možné nežádoucí důsledky rozvodu rodičů na psychiku dítěte, které se v průběhu výzkumného šetření také podařilo zaznamenat z odpovědí respondentů. Co se týče výchovných postupů rozebrala jsem zde nedostatek pozornosti a pochopení ze strany rodičů, kupování si dětí a život bez pravidel, manipulaci a navádění dítěte proti druhému rodiči a jeho rodině. Pokud si jedinec v dětství prošel rozvodem rodičů, často se tato skutečnost odráží v pozdějších partnerských vztazích jedince. Na závěr shrnutí výzkumného šetření jsem se pokusila vytvořit v několika bodech návrhy pro rodiče, jak se mohou pokusit rozvodovou situaci dítěti ulehčit. Jednotlivé body byly vytvořeny na základě zjištění z výzkumného šetření. Tyto body nelze brát jako pevná pravidla, ale jako doporučení, která by mohla v mnoha případech pomoci.

Z mého pohledu by pro dítě bylo nejlepší, aby rodiče, kteří se chtějí rozvést, si s dětmi společně sedli a pokusili se jim vysvětlit danou situaci. Rodiče by hlavně měli dětem zodpovědět všechny jejich otázky a obavy ohledně rozvodu, a především pro ně být co nejvíce oporou. Pozitivní a odpovědný přístup rodičů minimalizuje možné dopady na jejich děti. Je také důležité, aby se rodiče, i přes veškerou svou zášť k bývalému partnerovi, snažili spolu vycházet a spolupracovat při výchově dítěte. Vzájemnou komunikací, chováním a jednáním ve prospěch budoucího psychického zdraví dítěte se můžou rodiče přiblížit pomyslnému ideálu, jak takovou situaci zvládat a jak se k ní stavět. Hlavní podstatou je se vyvarovat vzájemného očerňování, manipulaci s dítětem, anebo ho navádět proti druhému rodiči. Oba rodiče by měli vždy dbát na to, aby jejich chování a jednání během a po rozvodu co nejméně ovlivnilo vývoj jejich dítěte v rámci sociálních a partnerských vztahů.

Na závěr bych chtěla podotknout, že celkový čas strávený nad vypracováním méjí bakalářské práce a její realizace, pro mě byl velkým přínosem a její zhotovení mě velmi obohatilo. Setkala jsem se během zpracování se spoustou zajímavými informacemi z teorie i praxe. Nejvíce mě zajímalo jak jedinci, kteří si v průběhu dětství prošli rozvodem rodičů, na

obtížnou situaci zpětně nahlíží, jak na ní v dané době reagovali, jak ji zpětně hodnotí, jak je ovlivnila do budoucna a popřípadě co si z této obtížné situace odnesli.

6 Seznam použité literatury

Knihy:

BRADSHAW, John. *Návrat domů: jak pečovat o své vnitřní dítě*. Vydání druhé, v Portálu první, revidované. Přeložil Augustin HEBELKA. Praha: Portál, 2018. Spektrum (Portál). ISBN 978-80-262-1322-2.

BAKALÁŘ, Eduard. *Rozvodová tematika a moderní psychologie: (studijní texty jsou zaměřeny na osud dítěte, jehož rodiče procházejí nebo již prošli rozvodem)*. Praha: Karolinum, 2006. ISBN 80-246-1089-2.

EVERETT, Craig a Sandra Volgy EVERETT. *Zdravý rozvod pro rodiče i děti*. Praha: Talpress, 2000. ISBN 80-7197-169-3.

HARTL, Pavel a Helena HARTLOVÁ. *Velký psychologický slovník*. Ilustroval Karel NEPRAŠ. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-686-5.

JANDOUREK, Jan. *Sociologický slovník*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-269-0.

KELLER, Jan. *Nedomyšlená společnost*. Vyd. 4. Brno: Doplněk, 2003. ISBN 80-72-39-091-0.

KRAUS, Blahoslav. *Základy sociální pedagogiky*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0643-9.

KRAUS, Blahoslav a Věra POLÁČKOVÁ. *Člověk - prostředí - výchova: k otázkám sociální pedagogiky*. Brno: Paido, 2001. ISBN 8073150042.

MATĚJČEK, Zdeněk a Zdeněk DYTRYCH. *Krizové situace v rodině očima dítěte*. Praha: Grada, 2002. Pro rodiče. ISBN 80-247-0332-7.

MATĚJČEK, Zdeněk. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. Praha: Portál, 1994. Rádci pro rodiče a vychovatele. ISBN 80-85282-83-6.

MATOUŠEK, Oldřich. *Děti a rodiče v rozvodu: manuál pro zúčastněné profesionály a rodiny*. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0968-3

MATOUŠEK, Oldřich a Hana PAZLAROVÁ. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny: v kontextu plánování péče*. 2., rozš. vyd. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0522-7.

MINUCHIN, Salvador. *Rodina a rodinná terapie*. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0371-1.

MOŽNÝ, Ivo. *Rodina a společnost*. 2., upr. vyd. Ilustroval Vladimír JIRÁNEK. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2008. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 978-80-86429-87-8.

NOVÁK, Daniel, Markéta NOVÁKOVÁ a Eduard BAKALÁŘ. *Průvodce rozvodem pro všechny zúčastněné*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1996. ISBN 80-7106-157-3.

PELIKÁN, Jiří. *Pomáhat být: otevřené otázky teorie provázející výchovy*. Praha: Karolinum, 2002. Acta Universitatis Carolinae. ISBN 80-246-0345-4.

PREKOP, J. *Jak být dobrým rodičem*. Praha: Grada, 2008.

PROCHÁZKA, Miroslav. *Sociální pedagogika*. Praha: Grada, 2012. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-3470-5.

SMITH, Heather. *Děti a rozvod*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-906-2.

SOBOTKOVÁ, Irena. *Psychologie rodiny*. 2., přeprac. vyd. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-250-8.

SVOBODA, Mojmir, Dana KREJČÍŘOVÁ a Marie VÁGNEROVÁ. *Psychodiagnostika dětí a dospívajících*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-566-0.)

ŠMÍD, Ondřej a Renáta ŠÍNOVÁ. *Rozvod manželství*. Praha: Leges, 2013. Teoretik. ISBN 9788087576663.

ŠPAŇHELOVÁ, I., 2010. *Dítě a rozvod rodičů*. Praha: Grada. 184. s. ISBN 978-80-247-3181-0

TEYBER, Edward. *Děti a rozvod: [jak pomoci dětem vyrovnat se s rozvodem rodičů]*. Praha: Návrat domů, c2007. ISBN 978-80-7255-163-7.

TRÁVNÍČEK, Milan. *Střídavá péče*. V Praze: C.H. Beck, 2015. Beckova edice právní instituty. ISBN 9788074005961.

ZELEŇÁKOVÁ, Š. *Rozvod a jeho dopad na děti v adolescentním věku*. Bc práce, MU, PDF. Brno 2007.

7 Seznam tabulek a grafů

Tabulka č. 1 – pohlaví respondentů	36
Tabulka č. 2 – počet sourozenců	37
Tabulka č. 3 – důvody rozvodu	38
Tabulka č. 4 – nežádoucí jevy po rozvodu	44
Tabulka č. 5 – negativní psychické projevy po rozvodu	45
Graf č. 1 – grafické znázornění věku respondentů během rozvodu rodičů	36
Graf č. 2 – grafické znázornění atmosféry v rodině během rozvodu	37
Graf č. 3 – grafické znázornění vyrovnání se dítěte s rozvodem rodičů	39
Graf č. 4 – grafické znázornění obviňování rodičů po rozvodu ze strany dítěte	39
Graf č. 5 – grafické znázornění péče o dítě po rozvodu	40
Graf č. 6 – grafické znázornění množství styku dítěte s rodičem, u kterého nebylo v péči	41
Graf č. 7 – grafické znázornění vztahu dítěte a matky po rozvodu	41
Graf č. 8 – grafické znázornění vztahu dítěte a otce po rozvodu	42
Graf č. 9 – grafické znázornění vztahu rodičů po rozvodu	43
Graf č. 10 – grafické znázornění vlivu rozvodu rodičů na navazování partnerských vztahů ...	44
Graf č. 11 – grafické znázornění vlivu rozvodu rodičů na budoucnost dítěte	46
Graf č. 12 – grafické znázornění vlivu rozvodu rodičů na osobnost a vlastnosti dítěte	47
Graf č. 13 – grafické znázornění vlivu rozvodu rodičů na chování a jednání v rámci sociálních vztahů dítěte	48